

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Anna Paulsson

Ett litet steg för dagens CSR-redovisning, ett större kliv för den fortsatta CSR-utvecklingen?

En studie av direktivet om redovisning av icke-finansiell information och dess verkan

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Professor Per Samuelsson

Termin för examen: HT 2014

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Metod och material	8
1.4 Avgränsningar	9
1.5 CSR utifrån uppsatsens perspektiv	10
1.6 Disposition	11
2 CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY	13
2.1 Inledning	13
2.2 Begreppsbestämning	14
2.3 Historisk återblick	15
2.4 Befintlig reglering på området	17
2.4.1 Internationella koder	18
2.4.1.1 Global Compact och FN:s tio principer	18
2.4.1.2 OECD:s riktlinjer	19
2.4.2 Interna uppförandekoder	20
3 CSR I RELATION TILL SVENSK RÄTT	21
3.1 Inledning	21
3.2 Aktiebolagslagen (2005:551)	21
3.2.1 Verksamhetssyftet	21
3.2.2 Vinst som exklusivt beslutskriterium	22
3.3 Företags samhällsansvar	24
3.4 Sammanfattande analys och diskussion	27

4	CSR INOM EUROPEISKA UNIONEN	29
4.1	Inledning	29
4.2	CSR:s framväxt	29
4.3	EU-kommissionens direktivförslag om redovisning av stora företags och koncerners icke-finansiella information	31
4.3.1	Allmänt	31
4.3.2	Direktivets innehåll	32
5	NATIONELL CSR-REGLERING	33
5.1	Inledning	33
5.2	Danmarks CSR-lagstiftning	33
5.2.1	Innehåll	33
5.2.2	Utvärdering av lagstiftningen	35
5.3	Norges CSR-lagstiftning	36
5.3.1	Innehåll	36
5.3.2	Utvärdering av lagstiftningen	37
5.4	Sveriges CSR-reglering	38
5.4.1	Innehåll	38
5.4.2	Utvärdering av regleringen	39
5.5	Sammanfattande analys och diskussion	40
5.5.1	Nationell CSR-reglerings effekt på inhemska företags CSR-redovisning	40
5.5.1.1	Danmark	40
5.5.1.2	Norge	41
5.5.1.3	Sverige	41
5.5.2	Direktivets effekt på europeiska storföretags CSR-redovisning	42
6	DIREKTIVETS INVERKAN PÅ HANDELN MED UTVECKLINGSLÄNDER	45
6.1	Inledning	45
6.2	Leverantörsaspekten	46
6.3	Desinvestering	47
6.4	CSR som handelshinder	48
6.5	Sammanfattande analys och diskussion	49
7	DIREKTIVETS INVERKAN PÅ CSR-UTVECKLINGEN	51
7.1	Inledning	51
7.2	CSR-arbetets ökade betydelse för samhällsutvecklingen	51
7.3	Minimikrav	53

7.4	Kostnadsökning	53
7.5	Sammanfattande analys och diskussion	54
8	SAMMANFATTANDE SYNPUNKTER	57
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	62
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	71

Summary

Corporate Social Responsibility (CSR) has evolved from in the 1950s being a discussion, to today constitute an increasingly more important component of corporate decision-making. CSR has emerged as a public backlash against several corporate scandals and increased globalization that has given corporations greater influence over the societal development. The CSR development has, until now, been characterized by companies' voluntary measures, but in recent years it has become more common for states to establish national legislation to force companies to attain a minimum level regarding their social responsibility. The emergence of national CSR legislation and CSR's increased importance, has resulted in that the European Parliament and the European Council this year adopted the European Commission's directive on disclosure of non-financial information by certain large companies and groups.

By adopting the directive, EU requires corporations to report on non-financial information in a manner that previously have not been done, and thereof the directive is of importance for the future development of CSR. The directive establishes that CSR has become part of EUs legislative competences, and it is also possible that companies' increased reporting requirements will affect management's decision making. Managerial decision-making can, to a greater extent than before, become characterized by social considerations instead of what is compatible with the purpose of limited companies, according to Chapter 3, Paragraph 3 in the Swedish Companies Act (Aktiebolagslagen) (2005:551). Potential negative externalities of companies' increased social responsibility is that business relationships may be affected when companies, in accordance with ABL 3:3, may be forced to choose more cost-effective alternatives to achieve increased CSR requirements. Considering that companies often position parts of their business activities in developing countries because of lower social- and environmental costs, the already vulnerable people and small business suppliers in these countries are likely to be hit hard when companies, with respect to lower costs, more preferably conduct trade with the larger players on the market.

In this paper, it is noted that the directive does not impose mandatory requirements for management to prioritize other interests before profit maximisation, according to ABL 3:3. Therefore, the directive does not require, at least concerning Swedish law, an adaptation of the considerations underlying the decision-making process within the limited company. Regarding the directive's impact on companies' trade with developing countries, the outcome depends on what effect the directive will have on companies' implementation and reporting of CSR. The developmental results in countries that already have CSR regulation are that companies often focused on reporting about subject areas that are commercially motivated, rather than what is furthering the CSR development. Of the

aforementioned concludes will the probable effect of the directive consist in an increased quantity of CSR reports, rather than qualitative statements. The consequence thereof may be that companies decide only to follow the minimum requirements of the directive, which risk consolidating a relatively low CSR standard, and thus limiting the further development of corporate social responsibility.

Sammanfattning

Corporate Social Responsibility (CSR) har vuxit från att på 1950-talet varit en diskussion om företags sociala ansvar, till att idag utgöra en allt viktigare beståndsdel i företags beslutsfattande. CSR har uppstått som en motreaktion från allmänheten efter flertalet företagsskandaler och ökad globalisering då företagen kommit att utgöra viktiga aktörer för samhällsutvecklingen. Utvecklingen har fram tills idag varit präglad av företags frivilliga åtgärder, men på senare år har det blivit vanligt förekommande att nationell lagstiftning skapats för att påtvinga företag en miniminivå gällande samhällsansvar. I takt med den nationella CSR-regleringens framväxt och CSR:s ökade betydelse har Europaparlamentet och Europeiska unionens råd i år antagit EU-kommissionens direktivförslag om redovisning av stora företags och koncerners icke-finansiella information.

Direktivets antagande är av betydelse för CSR-utvecklingen då EU valt att ålägga företag att redovisa om icke-finansiell information på ett sätt som tidigare inte förekommit. Förutom att direktivet fastställer att CSR blivit en del av EU:s lagstiftningskompetens, finns även möjligheten att företagens ökade rapporteringskrav kommer att påverka företagsledningens beslutsfattande såväl som den fortsatta utvecklingen av företagens samhällsansvar. Ledningens beslutsfattande kan, i större grad än tidigare, komma att präglas av sociala hänsynstaganden och överväganden utöver vad som är förenligt med vinstsyftet enligt ABL 3:3. Potentiella negativa externaliteter av företags ökade CSR-arbete är att företagens affärsrelationer kan påverkas då företagen kan tvingas välja mer kostnadseffektiva alternativ för att anpassa verksamheten efter ökade CSR-krav. Då företag ofta väljer att placera delar av sin verksamhet i utvecklingsländer på grund av lägre sociala- och miljömässiga kostnader riskerar de redan utsatta människorna och mindre leverantörerna i dessa länder att drabbas hårt.

I uppsatsen konstateras att direktivet inte ställer tvingande krav på företagsledningen att prioritera andra intressen framför vinstsyftet. Direktivet kräver således inte, åtminstone för svensk rätts vidkommande, en anpassning av de överväganden som ligger bakom det aktiebolagsrättsliga vinstsyftet. Vad gäller direktivets inverkan på företagens handel med utvecklingsländer beror utfallet på vilken genomslagskraft direktivet får på företags tillämpning- och redovisning av CSR. Vad som präglat utvecklingen i länder som redan har CSR-reglering är att företagen ofta fokuserat på rapporteringsområden som är affärsmässigt motiverade vid implementeringen- och rapporteringen av CSR, snarare än vad som driver CSR-utvecklingen framåt. Direktivets kommer därför troligtvis medföra en kvantitetsökning av CSR-rapporter snarare än kvalitativa redovisningar. Konsekvensen därav kan bli att företag väljer att endast följa direktivets minimikrav, vilket riskerar att befästa en relativt låg CSR-standard och således begränsa vidareutvecklingen av företagens sociala ansvar.

Förord

Hösten år 2009 klev jag för första gången in genom Juridicums svängdörr. Fem och ett halvt år har gått sedan dess; kunskapen, erfarenheten och de vänner jag fått under åren har långt överträffat de förväntningar jag hade på studentlivet. Jag vill därför, i min examensuppsats, passa på att tacka alla ni som varit en del av en av den, förmodligen, bästa och mest minnesrika perioden i mitt liv.

Först vill jag tacka min handledare Per Samuelsson, för goda råd och uppmuntran när det behövts som mest under uppsatsskrivandet.

Sedan vill jag rikta ett stort tack till alla Lundavänner för att ni gjort min studietid till vad den varit – utan er hade en ordinär pluggdag på Juridicum, såväl som fest-, mys- och träningskvällar inte varit i närheten så givande och minnesvärda. Vi har delat många erfarenheter. Vi har skrattat, gråtit, haft ångest inför kommande tenta, varit i Åre, Val d'Isere, USA och London tillsammans. Det är genom dessa erfarenheter vi har lagt grunden för en livslång vänskap, och jag är otroligt glad för att det är just *ni* som kommer finnas i min framtid!

Sist, men inte minst, vill jag tacka pappa och mamma. Tack för att ni alltid funnits ett samtal bort och att ni alltid finns där för mig, oavsett om det gäller flytthjälp för femte gången eller om det så handlar om matlagningstips. Ett extra tack vill jag dock rikta till dig mamma. Tack för att du alltid kommit med tröstande och sporrande ord när det har känts tungt. Och ett särskilt stort tack för att du tagit dig tiden att läsa igenom denna uppsats, både en och två gånger.

Färdigutbildad – men absolut inte fullärd – är jag nu redo för nya äventyr!

Lund den 9 januari 2015

Anna Paulsson

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
BDI	Förbundet för tyska industrier
CSES	Centre for Strategy and Evaluation Services
CSR	Corporate Social Responsibility
EU	Europeiska unionen
FEU	Fördraget om Europeiska unionen
FEUF	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
FN	Förenta Nationerna
GRI	Global Reporting Initiative
ILO	International Labour Organization
IMPACT	Impact Measurement and Performance Analysis of CSR
ISO	International Organization for Standardization
MNF	Multinationella företag
NGO	Non-Governmental Organizations
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
Prop.	Proposition
Rskl.	Lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) (Lov-1998-07-17 nr 56)
Rådet	Europeiska unionens råd
UNGC	United Nations Global Compact
UNGP	United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization
ÅRL	Årsregnskapsloven (LBK nr 1253 af 01/11/2013)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Över tid har allmänhetens föreställning om företagens skyldigheter, rättigheter och ansvar varit föremål för diskussion. Det finns inte en kontinuerlig och oföränderlig bild av vilken roll företag ska spela i samhället, i stället revideras vårt tankesätt om företagande när samhället förändras.¹ I takt med en ökad globalisering och efter flertalet företagsskandaler har allmänheten blivit mer medveten och kritisk till företagens verksamhetsutövning. Allmänhetens misstro har resulterat i ökade krav på företagen att ta ett större samhällsansvar.² I dagens företagsklimat är det därför inte en ovanlig företeelse att företag rapporterar om sitt arbete med ”*Corporate Social Responsibility*” (CSR).

CSR innebär en skyldighet för företag att stå till svars för sin påverkan på samhället utöver vad lagen föreskriver.³ Till skillnad från lagstiftning är CSR-regler präglade av frivillighet och avsikten med reglerna är att de ska vara normbildande utan att vara förknippade med rättsliga sanktioner. Företag förväntas frivilligt tillämpa CSR-regler då normerna nått en så bred acceptans i alla samhällsskikt att en icke-implementering skadar företagets rykte.⁴

Företags frivilliga engagemang att tillämpa CSR är – fram tills idag – inte standardiserat. Allmänhetens ökade krav på företag att ta ett större socialt ansvar i kombination med CSR:s ökade framväxt inom EU, har lett till att både Europaparlamentet och Europeiska unionens råd (rådet) i år antog EU-kommissionens direktivförslag om redovisning av stora företags och koncerners icke-finansiella information (*direktivet*)⁵. Direktivet innebär en skyldighet för storföretag inom EU att redovisa arbetet kring miljö-, sociala och personalrelaterade frågor, respekt för mänskliga rättigheter samt bekämpning av korruption och bestickning.⁶ Det som gör direktivet utmärkande och kontroversiellt är att det drar en tydlig gränslinje mellan något som tidigare varit helt präglat av frivillighet, till att nu vara något som omfattas av politikernas lagstiftningskompetens.⁷

I media och inom EU har diskuterats om direktivets eventuella positiva effekter, exempelvis att ett ökat rapporteringskrav för större bolag kommer leda till en snabbare ekonomisk återhämtning och ökad transparens.⁸ Något

¹ Grafström m.fl., s. 16.

² Grafström m.fl., s. 17.

³ Grafström m.fl., s. 15.

⁴ Ohlson, s. 86-87.

⁵ COM(2013) 207.

⁶ COM(2013) 207, s. 7.

⁷ Sandberg, s. 1.

⁸ COM(2013) 207; Sandberg, s. 1.

som dock utelämnats i debatten är de potentiellt negativa externaliteter företags CSR-arbete – och därigenom direktivets effekt – kan medföra för handeln med utvecklingsländer.

Adam Sandberg har i sin rapport ”*EU-lagstiftning om Corporate Social Responsibility – Hur påverkas välståndet i fattiga länder*” uppmärksammat problematiken direktivet kan innebära för fattigare länder. I samband med att företag anpassar sin verksamhet efter CSR-rapporteringskrav väljer företag ofta att använda sig av en större producent eller leverantör i stället för flera mindre, eller att etablera sig i mer kapitalstarka länder. Med tanke på den roll utländska investerare och företag spelar i utvecklingsländer för välbefinnande och fattigdomsbekämpningen kan effekten av företags agerande bli påtaglig. Mot bakgrund av detta understryker Sandberg att det är högst anmärkningsvärt att EU:s politiker och institutioner inte analyserat direktivets potentiella negativa konsekvenser i någon större utsträckning.⁹

Utöver de verkningar direktivet kan innebära för handeln med utvecklingsländer är det i dagens företagsklimat en kontroversiell fråga huruvida vinstmaximen ska utgöra det avgörande beslutskriteriet, eller om företagen bör beakta samhällliga konsekvenser i sin verksamhetsutövning. Att direktivet kan vara ett första steg i en ny, modernare utvecklingen av företags samhällsansvar kan i förlängningen innebära strängare och mer begränsande krav på företag att agera i enlighet med samhällsnyttan i stället för i företagets vinstintresse enligt 3 kap. 3 § aktiebolagslagen (2005:551) (ABL).

Mot bakgrund av direktivets antagande uppstår frågorna vilka konsekvenser direktivet kommer innebära för aktiebolagets vinstsyfte, handeln med utvecklingsländer och för den fortsatta utvecklingen av företags samhällsansvar.

1.2 Syfte och frågeställningar

I avsaknaden av en mer utförlig konsekvensanalys av direktivets möjliga verkningar, är syftet med denna uppsats att undersöka vilken inverkan direktivet om redovisning av icke-finansiell information kan få på: aktiebolagets vinstsyfte enligt ABL 3:3, handeln med utvecklingsländer och den fortsatta utvecklingen av företags samhällsansvar. Studien av direktivets potentiella effekter görs mot bakgrund av Danmarks, Norges och Sveriges CSR-reglering då länderna är föregångsländer på CSR-området.¹⁰

För att uppfylla uppsatsens syfte kommer följande frågeställningar besvaras:

- (i) Hur förhåller sig CSR till svensk rätt? Kommer direktivet att kräva en anpassning av de överväganden som ligger bakom det aktiebolagsrättsliga vinstsyftet?

⁹ Sandberg, s 1.

¹⁰ I Sverige har regler funnits sedan 2007, i Danmark sedan 2009 och i Norge sedan 2013.

- (ii) Vilken effekt har nationell CSR-reglering haft på företags CSR-redovisning, och vilken verkan kan direktivet förväntas få på företags CSR-redovisning inom EU?
- (iii) Vilka konsekvenser kan direktivet få på handeln med utvecklingsländer?
- (iv) Vad innebär direktivet för den fortsatta utvecklingen av CSR inom EU?

1.3 Metod och material

Framställningen är skriven utifrån den rättsdogmatiska metoden. Materialet som tillämpats grundar sig på den svenska rättshierarkin och underlaget som studerats utgår från lagstiftning, förarbeten, rättspraxis och relevant juridisk litteratur på associationsrättens område.¹¹ Metoden beskriver gällande rättsregler och utvecklar normativa ståndpunkter som rättfärdigar och kritiserar olika delar av gällande rätt.¹² Eftersom metoden förutsätter värderande ståndpunkter utifrån gällande rätt företas i slutet av varje kapitel (med undantag för kapitel två och fyra) en analys med utgångspunkt i gällande rätt. Då uppsatsen utgår från ett nationellt, europeiskt och globalt perspektiv aktualiseras nationell rätt, såväl som EU-rätt och frivilliga internationella regelverk.

Vid studien av företags sociala ansvar finns en utomrättslig normgivning och beaktande av de traditionella rättskällorna har därför inte varit tillräckligt. För att uppnå uppsatsens syfte har därför även utomrättslig normbildning beaktas, så kallad ”soft law”. Vad gäller soft law utgörs materialet av uppförandekoder, riktlinjer och standarder. Det finns en stor mängd internationell doktrin relaterad till företags sociala ansvar och dess roll i samhället. Vanligast förekommande är att doktrinen behandlar sambandet mellan CSR och företags bolagsstyrning. Av den anledningen har Beate Sjäffjells artiklar varit av stor betydelse då flertalet artiklar berör CSR i förhållande till aktiebolagets vinstsyfte. Sjäffjells artiklar har bidragit till komparativa och intressanta inslag, men i vissa delar av uppsatsen framförs en kritisk granskning av hennes åsikter.

I kapitel tre om CSR i relation till svensk rätt, har Per Samuelssons artiklar ”*En essä om vinst som värde*” och ”*Konkurrerande modeller för bolagsstyrning*” varit av betydelse för att belysa aktiebolagsrättens utveckling och innehåll. I tillägg har Göran Ohlsons studie ”*Vikten av vinst*”, Clas Bergström och Per Samuelssons bok ”*Aktiebolagets grundproblem*” varit vägledande för kapitlets utformning.

För att möjliggöra en analys i kapitel sex och sju om direktivets potentiella inverkan på handeln med utvecklingsländer och CSR:s fortsatta utveckling,

¹¹ Kleineman, s. 21.

¹² Peczenik, s. 249-250.

har en tämligen stor mängd internationellt material tillämpats för att utreda vilka effekter företagens tidigare CSR-arbete inneburit. De mest framstående forskarna på området som varit viktiga för framställningen är Michael Blowfield, George Frynas, Peter Lund-Thomsen, Philippe Gugler och Jaclynn Shi. Det ska även nämnas att Radu Mares studie ”*The Dynamics of Corporate Social Responsibility*” är av vikt för forskningen på området då studien utmanar den allmänna uppfattningen om att CSR och lagstiftning är ömsesidigt uteslutande.¹³

1.4 Avgränsningar

CSR är en tvärvetenskap och uppsatsens tema behandlas därför inom flera vetenskapliga områden, främst inom business och management. Uppsatsens ämne aktualiserar därmed juridiska såväl som samhällsvetenskapliga, ekonomiska och politiska aspekter, men fokus är på den juridiska.

När termen ”företag” används avses aktiebolag. Uppsatsen behandlar aktiebolag generellt då små, medel och stora företag i större eller mindre utsträckning berörs inom ramen för framställningen. Fokus ligger dock på de stora aktiebolagen inom EU då de företagen omfattas av kommissionens direktiv om redovisning av icke-finansiell information. I uppsatsen används termerna icke-finansiell redovisning, CSR-rapportering och CSR-redovisning som liktydiga begrepp. Begreppet ”utvecklingsland” syftar till ett land som inte är ekonomiskt och industriellt utvecklat, främst i Afrika, Asien och eventuellt Sydamerika; i motsats till industrialiserat land.¹⁴ Med begreppet ”multinationella företag” avses att det i regel rör sig om ”företag eller andra verksamheter som är etablerade i mer än ett land och som är sammankopplade på ett sådant sätt att de kan samordna sin verksamhet på olika sätt. En eller flera av dessa verksamheter kan utöva ett betydande inflytande över övriga och självständighetsnivån inom företaget kan variera stort från ett multinationellt företag till ett annat. Ägandet kan vara privat, statligt eller blandat”.¹⁵

I tredje kapitlet utgår uppsatsen från huvudregeln enligt gällande aktiebolagslagstiftning, att syftet med aktiebolagets verksamhet är att skapa värde för aktieägarna. Då syftet med kapitlet är att visa på en möjlig kollision mellan vinstmaximen och direktivet går uppsatsen inte närmare i detalj in på möjliga avsteg från huvudregeln genom föreskrifter i bolagsordningen. Av samma anledning redogörs inte heller för varför aktiebolags verksamhetssyfte baseras på vinst mot bakgrund av de olika intressentmodellerna. I uppsatsens fjärde kapitel fokuserar framställningen endast på kravet ”redovisning av icke-finansiell information” då mångfaldspolicyn, som också är en del av direktivet, är irrelevant i förhållande till uppsatsens syfte. Framställningen går inte djupare in på den företagsekonomiska diskussionen *om* och *när* CSR-åtgärder är

¹³ Mares, s. 20.

¹⁴ Definition enligt Nationalencyklopedin.

¹⁵ OECD:s riktlinjer för multinationella företag – en handbok, s. 24.

värdeskapande för företag, uppsatsen benämner endast flyktigt att CSR-åtgärder oftast anses vara värdeskapande i det längre tidsperspektivet. I vissa delar av studien förekommer samhällliga aspekter. Det finns därmed en risk att dessa delar inte kan vara helt värdeneutrala. Då studien inte strävar efter att avgöra vad som är rätt eller fel i kontexten av CSR, utan syftar till att synliggöra direktivets möjliga verkningar får en undersökning av området ändå anses tillförlitlig.

För att ge läsaren en grundförståelse till varför företag väljer att tillämpa CSR följer i avsnitt 1.5 en kortfattad redogörelse utifrån två teoretiska perspektiv.

1.5 CSR utifrån uppsatsens perspektiv

Utifrån synsättet *homo oeconomicus* är skälet att företa CSR-åtgärder motiverat av företagens *egenintresse*, det vill säga företag grundar sitt deltagande baserat på den potentiella vinning företaget kan göra. Då teorin utgår från ett exklusivt beslutskriterium följer en viss grad av förutsebarhet, både vad gäller individuella som organisatoriska åtgärder. De flesta företag motiverar tillämpningen av CSR enligt *homo oeconomicus* eftersom utgångspunkten är att skapa största möjliga vinst, men också eftersom egenintresset (i ekonomiska sammanhang) ofta anses leda till största möjliga samhällsnytta. Till skillnad från *homo moralis* inkluderas sällan moraliska överväganden vid beslutsfattande enligt *homo oeconomicus*.¹⁶

Homo moralis utgår från individens uppfattning om vad som är moraliskt riktigt. Individen förväntas utifrån det moraliska perspektivet fatta de beslut som ger störst avvägd nytta.¹⁷ Grundat på *homo moralis* aspekten anser vissa förespråkare för CSR att större företag har en skyldighet att bidra till ett förbättrat samhälle, eller åtminstone att agera ansvarsfullt gentemot samhället. Argumentet för detta är att större företag har en så pass stor inverkan på människors liv att dess uppdrag bör vara mer omfattande än att enbart distribuera vinst till aktieägarna.¹⁸

För att inte fastna i en politisk filosofi-debatt om vad som kan anses vara moraliskt rätt beslutsfattande av företag, kommer uppsatsens perspektiv utgå från att företag implementerar CSR i syfte att öka företagets värde. Med andra ord, företag tillämpar CSR då det finns ett business case för att göra det. Uppsatsens perspektiv är i samspel med kommissionens uttalande om företags samhällsansvar. Det betyder att företag ska utföra CSR-åtgärder dels för att maximera värdet för sina aktieägare och andra risktagare, dels för att identifiera och minska företagets potentiellt negativa effekter för samhället. Genom att agera för samhällsnyttan skapas en ”win-win-situation” vilket leder till att företag kan bli mer lönsamma då de agerar

¹⁶ Samuelsson (2013), s. 3.

¹⁷ Samuelsson (2013), s. 3.

¹⁸ Samuelsson (2013), s. 5.

väl villigt gentemot samhället. För svensk rätts vidkommande är synsättet i överensstämmelse med syftesbestämningen i ABL 3:3.¹⁹

1.6 Disposition

Framställningen består av totalt åtta kapitel. I *andra kapitlet* redogörs för vad CSR är, dess historik samt den regleringen som finns på området. Historikavsnittet är relativt omfattande i syfte att ge läsaren en mer djupgående förståelse till varför företags sociala ansvar ser ut som det gör. Detta för att läsaren ska förstå varför direktivets antagande – och skiftet från en frivillig till obligatorisk CSR-rapportering – är tämligen revolutionerande. *Tredje kapitlet* fokuserar på CSR i förhållande till svensk rätt. Här görs en, med tanke på vinstsyftets komplexitet, kortfattad redogörelse för syftet med aktiebolag enligt aktiebolagslagen (2005:551). Därutöver är avsikten med kapitlet att belysa den kontroversiella debatt om en pluralistisk syftesbestämning som på senare år aktualiserats efter samhällets påtryckningar om att företag bör ta ett större socialt ansvar. Kapitlets slutsatser ligger till grund för framställningens senare del gällande huruvida det kommer att krävas en lagändring av vinstsyftet i ABL 3:3 vid direktivets ikraftträdande.

I *fjärde kapitlet* företas först en bakgrundsbeskrivning om CSR:s framväxt inom EU. Vidare beskrivs bakgrunden till EU-kommissionens direktiv om icke-finansiell redovisning, för att slutligen redogöra för direktivets uppbyggnad. Avsikten med kapitlet är att det ska ge en tydlig förståelse för direktivets innehåll inför kommande kapitelns komparativa inslag. *Femte kapitlet* är av stor betydelse för uppsatsens övergripande mål – att utvärdera direktivets inverkan på den fortsatta utvecklingen av CSR. I kapitlets början görs en beskrivning av Norges, Danmarks och Sveriges nationella CSR-reglering för att vidare utvärdera de effekter regleringen inneburit för företags CSR-redovisning och utvecklingen av CSR. Att utvärdera vilken inverkan direktivet kommer att få på europeiska företags CSR-redovisning och på den fortsatta CSR-utvecklingen är en svår uppgift då det är omöjligt att med säkerhet fastställa direktivets framtida verkningar. Genom att göra en studie av de effekter nationell CSR-reglering inneburit för den inhemska CSR-utvecklingen möjliggörs dock en diskussion om direktivets möjliga effekt på europeiska företags CSR-redovisning.

Syftet med *sjätte kapitlet* är att belysa och diskutera konkreta risker och negativa konsekvenser som CSR-arbete i allmänhet och *direktivet i synnerhet* kan resultera i för handeln med utvecklingsländer. För att uppnå syftet tar avsnittet utgångspunkt i företags tidigare CSR-arbete och de effekter åtgärderna inneburit för utvecklingsländer. I *sjunde kapitlet* presenteras flertalet faktorer som riskerar att uppkomma vid direktivets införande, vilka kan inverka på den fortsatta utvecklingen av CSR.

¹⁹ Samuelsson (2013), s. 5; KOM(2011) 681, s. 7.

I de kapitlen som inte är av ren deskriptiv karaktär (kap. 3, 5-7) görs i slutet av varje kapitel en sammanfattande analys och diskussion utifrån vad som framförts i kapitlet. Konklusionerna tillsammans med uppsatsens frågeställningar ligger till grund för det avslutande *åttonde kapitlet* där undersökningsområdet som helhet presenteras.

2 Corporate Social Responsibility

2.1 Inledning

Det finns åtskilliga svenska översättningar av CSR men några av de mest flitigt använda begreppen är ”företags samhällsansvar”, ”företags sociala ansvar”, ”ansvarsfullt företagande” och ”hållbart företagande”.²⁰ I uppsatsen kommer dessa termer inte hållas isär utan de ges samma likvärdiga betydelse.²¹

CSR innebär ett val för företag att ta ett större ansvar och bedriva sin verksamhet på ett sätt som går utöver vad lagen kräver för att uppnå sociala och miljömässiga mål i den vardagliga driften.²² Förenklat beskrivet är CSR en paraplybeteckning som innebär krav på att företag ska ta ansvar för sociala, etiska, ekonomiska, miljömässiga och andra samhälleliga konsekvenser av sin verksamhet. Det materiella innehållet i CSR utgår från ILO:s åtta grundläggande konventioner och från FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna.²³

För att en implementering av CSR ska upplevas naturlig och vara värdeskapande för företag krävs det att bolagens CSR-tillämpning är en del av organisationens värdegrund och förhållningsregler.²⁴ Det som fram tills idag varit karaktäristiskt för CSR-regler är att de är frivilliga och saknar rättsliga påföljder. Det innebär att företag som väljer att implementera reglerna ges stor möjlighet att tolka och tillämpa reglerna på det sätt som passar företagets verksamhet. Företags frivilliga initiativ till självreglering anses som mindre byråkratiska och utgör därmed ett mindre hinder för affärsverksamheten än tvingande regler.²⁵

Med anledning av att CSR saknar ett genomarbetat och etablerat system av normer som förklarar de krav som följer av begreppet, ifrågasätter vissa forskare företeelsen CSR då kraven inte empiriskt kan beskrivas och än mindre mätas. Utvecklingen som skett på CSR-området tyder dock på att ifrågasättandet av CSR:s förklaringsmodell inte spelar någon roll för vidareutvecklingen av konceptet.²⁶

²⁰ Grafström m.fl., s. 27.

²¹ Det är vanligt förekommande att politiker slarvigt slänger sig med begreppet ”hållbar utveckling” när de pratar om CSR och av den anledningen vill jag klargöra varför jag valt att inte använda begreppet. Innebörden av begreppet ”hållbar utveckling” skiljer sig i viss mån från CSR:s innebörd då hållbar utveckling kortfattat syftar till en förbättrad resursanvändning, medan CSR syftar till ett förbättrat socialt ansvarstagande av företag.

²² Europeiska kommissionens hemsida, under ”Corporate Social Responsibility (CSR) in the EU” (besökt 2014-09-28).

²³ Ohlson, s. 86.

²⁴ Borglund m.fl., s. 63.

²⁵ Grafström m.fl., s. 96.

²⁶ Ohlson, s. 88.

2.2 Begreppsbestämning

För att kunna avgöra *vad* som omfattas och *hur långt* företags ansvar i samhällsfrågor sträcker sig krävs en tydlig definition av CSR. Problemet med dagens CSR-tillämpning är att det saknas en allmänt vedertagen definition och att det därför fortfarande förekommer en osäkerhet vad som omfattas i begreppet.²⁷ En ofta återopad definition av CSR presenterades år 1979 av en de mest inflytelserika forskarna, Archie Carroll. Carroll skapade en definition av CSR som baseras på samhällets, vid var tid, rådande förväntningar på företag: "[CSR is] the economic, legal and discretionary expectations that society has of organizations at any point in time".²⁸

Per Grankvist redogör i sin bok "*CSR i praktiken*" för en tredelad begreppsbyggnad av CSR: ett ekonomiskt, miljömässigt och socialt ansvarstagande. Det ekonomiska ansvarstagandet innebär att företag ska ta ansvar inför sina aktieägare och bedriva verksamhet på ett sådant sätt att vinsten maximeras, dels för att ge aktieägarna avkastning på investerat kapital, dels för att säkra bolagets finansiella ställning. Det miljömässiga ansvarstagandet innebär att driva företag på ett sätt som inte påverkar naturresurser och jorden negativt på lång sikt. För att företag ska anses uppfylla det sociala ansvarstagandet krävs att verksamheten bedrivs med hänsyn till medborgares hälsa och välbefinnande. Det ställer även krav på företagsledningen att beakta hur anställda, underleverantörer, affärspartners och konsumenter påverkas av dess verksamhet.²⁹ Företag har alltså ett ansvar för sina olika "*stakeholders*" (intressenter).³⁰

Sjåfjell definierar CSR utifrån att det handlar om att sammanföra två relaterade frågor: skyldigheten för företag att följa befintlig lagstiftning och företags frivillighet att ta ett större ansvar än att endast uppfylla lagstiftningskraven. Enligt Sjåfjell konstituerar lagstiftningen minimireglerna, det s.k. golvet, och det frivilliga åtagandet taket, vilket innebär att CSR fungerar som en bro mellan "hard law", "soft law" och etiska skyldigheter. Hennes definition går steget längre än konventionella begreppsbestämningar då Sjåfjell ålägger företag en moralisk skyldighet att gå utöver lagstiftningen på området för att prioritera moraliska överväganden och hänsynstaganden före lagstiftningens princip om företags skyldighet att maximera vinst för aktieägarna.³¹

Som ovan nämnts är det enligt tillgängliga CSR-definitioner omöjligt att avgöra exakt *vad* som omfattas och *hur långt* företags sociala ansvar sträcker sig. I brist på en universell begreppsbestämning tillämpas inom EU

²⁷ Samuelsson (2013), s. 4.

²⁸ Ohlson, s. 87.

²⁹ Grankvist, s. 15.

³⁰ Borglund m.fl., s. 67; Freeman, s. 53: "any group or individual who can affect or is affected by the achievement of an organization's purpose."

³¹ Sjåfjell (2012), s. 118-119; Samuelsson (2013), s. 4; Sjåfjell (2011), s. 56.

kommissionens definition som utgångspunkt: "företagens ansvar för den egna verksamhetens konsekvenser för samhället".³² Mer specifikt anger kommissionen att: ett CSR-företag bör inrätta en process som innebär att de tillsammans med sina intressenter ser till att integrera sociala, miljömässiga, etiska, mänskliga rättigheter och konsumentfrågor i sin verksamhet och kärnstrategi.³³

Trots CSR:s globala genomslagskraft uppstår frågan vad avsaknaden av en universell definition beror på? Enligt litteraturen är en förklaring att CSR genom åren varit under ständig utveckling och att dess karaktär har en överlappande terminologi med liknande begrepp; såsom "corporate citizenship", "corporate governance", "corporate sustainability", "social responsible investments".³⁴ En annan orsak som presenteras är att det föreligger en förvirring över CSR:s agenda då den samtida inställningen till CSR inbegriper konceptet om stakeholders och hur dessa påverkar företags bolagsstyrning. Att företag ska utgå från ett "stakeholder interest" skapar förvirring då problem uppstår som att definiera vad en stakeholder är, vad hållbarhet betyder och vad som i själva verket menas med CSR. En tredje förklaring till definitionsbristen grundar sig på CSR:s ständigt föränderliga och dynamiska karaktär och att det kontinuerligt skett en expansion av begreppet efter kritik och ökade krav från samhället.³⁵

2.3 Historisk återblick

CSR är inget nytt fenomen i vårt samhälle. Diskussion om företagens roll i samhället kan spåras långt tillbaka i tiden. Redan för över 2000 år sedan talade den romerska politikern Cicero om vikten av att affärsmän balanserar moraliska överväganden med sin girighet. Efter detta har konceptet om ansvarsfullt företagande utvecklats och existerat i åtskilliga versioner genom åren; ett exempel på detta är hur varor som producerades med hjälp av slavar i Nordamerika under 1800-talet bojkottades som ett led i att motsätta sig slaveriet.³⁶

Startskottet för diskussionen om CSR i dess moderna form skedde år 1953 i USA då Howard R. Bowens publicerade sin bok "*Social Responsibilities of the Businessman*". Bowens framförde tankar om det sociala ansvar som vilar på en företagsledares axlar. Hans åsikter fick utstå stark kritik då idéerna ansågs strida mot syftet med företag – att maximera vinsten för aktieägarna. Trots kritiken spreds hans filantropiska tankar och på 1950- och 60-talet började människor i vissa kretsar i USA skänka pengar till

³² KOM(2011) 681, s. 7. Definitionen överensstämmer med internationellt erkända CSR-principer och riktlinjer, t.ex. OECD: s riktlinjer, ISO 26000 standarden och FN: s principer om företag och mänskliga rättigheter.

³³ KOM(2011) 681, s. 7.

³⁴ Nasrullah & Rahim, s. 11; Mares, s. 3.

³⁵ Nasrullah & Rahim, s. 12.

³⁶ Sandberg, s. 2.

välgörande ändamål då det gav gott anseende.³⁷ Under denna period ägde en debatt rum huruvida företag hade ett socialt ansvar eller inte, och var gränsen för socialt ansvar i så fall gick. Många ansåg att affärer och etik var två skilda ting och att de därför inte gick att kombinera, något som kan illustreras utifrån Milton Friedmans argument.³⁸

Friedman ansåg att ett företag som rättssubjekt inte har ett samhällsansvar eftersom det endast är människor som kan bära ansvar. Däremot har företagets företrädare ett agentsansvar, vilka har det yttersta ansvaret för att använda bolagets resurser och medverka i aktiviteter som är *värdeskapande* för företaget och aktieägarna. Att företa kostsamma CSR-åtgärder minskar aktieägarnas utdelning och är således inte värdeskapande enligt Friedman.

Friedman ansåg alltså att företag endast har ansvar för att företa värdeskapande åtgärder och att följa lagar i de länder verksamheten bedrivs, inte att aktivt agera för samhällsnyttan.³⁹ Med det sagt hävdade Friedman inte att företag *inte* har ett socialt ansvar, utan Friedman ansåg snarare att det sociala ansvar företag är ålagda enbart består av ett ekonomiskt ansvar.⁴⁰ Argumentationen är i samspel med Adam Smiths klassiska uttryck:

”The invisible hand of free markets would produce best results if all agents would strive to maximize their profits.”⁴¹

Med satsen menar Smith att samhällets välstånd ökar när alla strävar efter att åstadkomma individuell nytta, trots att ingen enskild individ har samhällets ökade välstånd som målsättning för sitt agerande. Det behövs således inte någon ingripande insats från staten sida på marknaden då ”den osynliga handen” är det bästa för ekonomin.⁴²

Åren runt millennieskiftet ökade trycket från samhället och kritiska röster höjdes gentemot västerländska storföretag som ansågs utnyttja förutsättningarna i utvecklingsländer. Kritiken bestod i att de multinationella företagen hade vuxit sig för stora, vilket hade omvandlat företagen till maktbärande.⁴³ Under denna period, som kantades av flertalet företagsskandaler, växte sig antiglobaliseringsrörelsen starkare och beslutsfattande enligt ”*shareholder value*”⁴⁴ gavs dåligt rykte.⁴⁵ Diskussionen som fördes i USA om att *shareholder value* fick företag och

³⁷ Kan liknas med varför företag tillämpar CSR, pga. att det bidrar till dess varumärke och därigenom är värdeskapande.

³⁸ Grafström m.fl., s. 29.

³⁹ Friedman, New York Times Magazine.

⁴⁰ Grafström m.fl., s. 32.

⁴¹ Friedman, New York Times Magazine.

⁴² Samuelsson (2005), s. 13; Friedman (1972), s. 165-166.

⁴³ Grafström m.fl., s. 34; Borglund m.fl., s. 49.

⁴⁴ Borglund m.fl., s. 42: Idén om *shareholder value* växte fram under 1980-talet på finansmarknaden i USA och innebar en ny syn på företags värdeskapande roll. Företag skulle enligt idén utgå från den grundläggande principen om att maximera vinsten och skapa avkastning till aktieägarna.

⁴⁵ Borglund m.fl., s. 50; T.ex. Enron och H&M-skandalen: för H&M se Grafström m.fl., s. 34 & för Enron se Borglund m.fl., s. 52.

företagsledare att agera bedrägligt fick genomslagskraft även i Sverige, vilket skapade incitament för företag att ta ett större samhällsansvar.⁴⁶

Förutom att flertalet skandaler skapade en förtroendekris, växte CSR långsamt fram genom påtryckningar från ett antal ”*Non-Governmental Organizations*” (NGO) som redan under 1990-talet och framåt hade drivit debatten om att internationella företag bör ta ett större socialt ansvar. Genom användning av bland annat kampanjer belyste NGO brister i hur företag bedrev sin verksamhet i fattiga länder och hur de brast i sitt ansvar för exempelvis miljö- och arbetsvillkorsfrågor.⁴⁷

Under 2000-talet började normer om CSR bli allmänt accepterade ståndpunkter. Globala företag hade då inget annat val än att frivilligt vidta åtgärder och öka sitt sociala ansvarstagande för att minska kritiken. De allmänt accepterade normerna befästes i flertalet CSR-initiativ, varav FN:s *Global Compact* var ett av dem. Genom att frivilligt ansluta sig till exempelvis FN:s *Global Compact* visade företagen omvärlden att de tog ansvar för sin affärsverksamhet.⁴⁸

Idag finns det en uppsjö av regler på området vilket visar på den genomslagskraft CSR haft de senaste 15 åren. Med anledning av direktivförslaget om en lagstadgad icke-finansiell redovisningsskyldighet har möjligen startskottet för en ny definition och tillämpning av CSR skapats, något som med största sannolikhet kommer få konsekvenser för den fortsatta utvecklingen.

2.4 Befintlig reglering på området

I avsaknad av lagstiftning och till följd av marknadens krav på företag att vidta CSR-åtgärder, har mängder av riktlinjer, standarder och uppförandekoder skapats.⁴⁹ Alla dessa verktyg bygger på frivillighet och saknar rättsliga påföljder, vilket gör att de hör till de regler som kallas ”*soft law*” (mjuk lagstiftning).⁵⁰ Soft law innehåller rekommendationer eller uppmaningar att agera på ett visst sätt och instrumenten är snarare till för att skapa incitament att följa normer än för att fastställa sanktioner för aktörer som agerar i strid mot normerna.⁵¹ En vanlig sanktion som följer av soft law är en förklaringsbörda. En aktör som bryter mot en uppställd handlingsnorm måste motivera avvikelserna då en princip om ”*comply or explain*” (följa eller förklara) råder.⁵² Trots att soft law är icke-juridiskt bindande har normerna ändå betydelse för rättsbildningen då normerna kan ge en uppfattning om tendenser på rättsområdet.⁵³ Till skillnad från soft law bygger ”*hard law*”

⁴⁶ Borglund m.fl., s. 50.

⁴⁷ Borglund m.fl., s. 53.

⁴⁸ Borglund m.fl., s. 54.

⁴⁹ Vytöpil, s. 156.

⁵⁰ Van Der Sluijs, s. 298; Grafström m.fl., s. 96.

⁵¹ Boyle, s. 909.

⁵² Van Der Sluijs, s. 323.

⁵³ Van Der Sluijs, s. 324-325.

(hård lagstiftning) på lagar och regler som tillkommit inom ramarna för den traditionella rättsbildningen, och handlande i strid mot hard law innebär rättsliga påföljder.⁵⁴ Fördelen med soft law är att det underlättar mellanstatliga överenskommelser och detaljreglering då normerna är mer flexibla och justerbara.⁵⁵

Till följd av att CSR historiskt implementerats på initiativ av företag har frivilliga soft law-instrument som koder, riktlinjer och standarder haft stor inverkan på områdets utveckling. Koderna kan klassificeras enligt följande:

- företags- och branschorganisationers ”*codes of conduct*” (uppförandekoder),
- ”*multi-stakeholder codes*” (intresseorganisationers koder), t.ex. FN:s Global Compact, och
- ”*intergovernmental codes*” (mellanstatliga koder), t.ex. OECD:s riktlinjer.⁵⁶

Samtliga koder har bidragit till utvecklingen av CSR, men för den fortsatta framställningen kommer de mest relevanta regelverken för svenskt vidkommande behandlas: OECD:s riktlinjer, FN:s Global Compact och interna uppförandekoder. Andra koder som EU-kommissionen framhåller som betydande är den vägledande ISO-standarderna om socialt ansvarstagande (ISO 26000) och ILO:s trepartsförklaring om multinationella företag och socialpolitik.⁵⁷ Utöver dessa finns det rikligt med frivilliga koder och regler företag kan välja att följa.⁵⁸

2.4.1 Internationella koder

2.4.1.1 Global Compact och FN:s tio principer

Global Compact (UNGC) lanserades år 2000 och är världens största CSR-initiativ med över 12 000 företag och intressenter från över 145 länder. UNGC är ett strategiskt initiativ för företag som har åtagit sig att anpassa sin verksamhet och företagsstrategi till FN:s tio principer inom områdena mänskliga rättigheter, arbetsrätt, miljö och antikorrupktion. Genom tillämpning kan företag, vilka är en primär drivkraft för globaliseringen, säkerställa att handel, teknologi och ekonomisk tillväxt tillfaller samhällen i hela världen.⁵⁹

Utifrån UNGC:s övergripande arbete antog FN:s råd för mänskliga rättigheter år 2011 FN:s ramverk och vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter, ”*The United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights*” (UNGP).⁶⁰ Principerna kan ses som ett normativt ramverk och riktar sig mot alla stater och företag för att skydda de

⁵⁴ Van Der Sluijs, s. 297.

⁵⁵ Van Der Sluijs, s. 300.

⁵⁶ Nasrullah & Rahim, s. 21-22.

⁵⁷ KOM(2011) 681, s. 7.

⁵⁸ Grafström m.fl., s. 92.

⁵⁹ UN Global Compact hemsida (besökt 2014-11-11).

⁶⁰ The corporate responsibility to respect human rights: an interpretive guide, s. 1.

internationellt erkända mänskliga rättigheterna som framgår av FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter.⁶¹

Ramverket bygger på tre kärnprinciper: staters skyldighet att skydda mänskliga rättigheter, företags skyldighet att respektera mänskliga rättigheter och tillgång till effektiva rättsmedel för dem som är drabbade av kränkningar av de mänskliga rättigheterna.⁶² Principen om staters skyldigheter förpliktigar stater att förebygga, hindra och åtgärda kränkningar av mänskliga rättigheter genom att skapa policy, reglering och lagstiftning. Eftersom stater har tydliga krav på att alla företag i landet ska respektera mänskliga rättigheter åligger det statligt ägda bolag, eller organ som kontrolleras eller finansieras av staten ett särskilt ansvar. Alla företag, oavsett storlek, ägarförhållanden eller kontext omfattas av ramverket. I arbetet ingår due diligence-arbete som att göra konsekvensbedömningar av verksamhetens potentiella eller faktiska påverkan på mänskliga rättigheter samt agera, följa upp och kommunicera företagets åtgärder.⁶³

2.4.1.2 OECD:s riktlinjer

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) antogs år 1961 och har idag 34 medlemsländer. Organisationens uppdrag är att främja policys som förbättrar den ekonomiska och sociala välfärden runt om i världen samt att bidra till hållbar utveckling.⁶⁴

Med utgångspunkt i OECD:s arbete antogs år 1976 OECD:s riktlinjer. Riktlinjerna innehåller frivilliga principer och standarder för hur företag kan bedriva sin verksamhet ansvarsfullt och i enlighet med lagar och internationellt erkända standarder. OECD:s riktlinjer fungerar som rekommendationer till multinationella företag som verkar i flera stater. Målsättningen är att principerna ska bidra till förbättrat klimat för utlandsinvesteringar, öka förtroendet mellan företag och samhällen där företagen är verksamma samt att stärka företagens sociala ansvarstagande.⁶⁵

Som ovan nämnts bygger riktlinjerna på mellanstatliga överenskommelser, vilket gör att reglerna är att se som uppmaningar från regeringar till multinationella företag som verkar i, eller från de anslutna länderna. Sverige är anslutet till OECD och den internationella kod Sveriges regering rekommenderar är således OECD:s riktlinjer.⁶⁶

⁶¹ ”Företagens ansvar för mänskliga rättigheter”, regeringens hemsida (besökt 2014-11-11).

⁶² The corporate responsibility to respect human rights: an interpretive guide, s. 1.

⁶³ ”Företagens ansvar för mänskliga rättigheter”, regeringens hemsida (besökt 2014-11-11).

⁶⁴ ”About the OECD”, OECD:s hemsida (besökt 2014-11-11).

⁶⁵ ”OECD:s riktlinjer för multinationella företag”, regeringskansliets hemsida (besökt 2014-11-11).

⁶⁶ ”OECD:s riktlinjer för multinationella företag”, regeringskansliets hemsida (besökt 2014-11-11).

2.4.2 Interna uppförandekoder

Då implementeringen av CSR ökat har uppförandekoder blivit vanligt förekommande i organisationer och i de större företagens affärsstrategi.⁶⁷ En uppförandekod kan beskrivas som en policy som definierar det ansvar företaget har gentemot sina intressenter och det uppträdande företaget förväntar sig av sina anställda.⁶⁸ Koderna antas frivilligt och fungerar som ett instrument för organisationer och företag att självreglera sociala, miljömässiga, mänskliga rättigheter och externa ekonomiska faktorer.⁶⁹ De flesta företagskoder, om inte alla, är ämnade att vara juridisk icke-bindande.⁷⁰

Det finns flera motiv till varför organisationer och företag antar självreglerande koder. Från ett internt perspektiv reglerar koderna företags CSR-arbete och fungerar som en moralisk kompass för organisationens medlemmar. Externt signalerar interna koder trovärdighet då externa intressenter kan ta hjälp av koderna för att undersöka företags sociala ansvarstagande.⁷¹ Kodernas tillämpning är till stor del koncentrerade till sektorer där rykte och export är viktigt; koder som behandlar arbetsmarknadsfrågor tenderar att kopplas till verksamhetsområden inom detaljhandeln, och verksamheter som i stor utsträckning berör miljöaspekter (t.ex. skogsbruk och olja) sammankopplas ofta med miljökoder.⁷²

⁶⁷ Grankvist, s. 10.

⁶⁸ Kaptein, s. 13.

⁶⁹ Nasrullah & Rahim, s. 22.

⁷⁰ Sjäfjell (2009), s. 42.

⁷¹ Preuss, s. 473.

⁷² Nasrullah & Rahim, s. 23.

3 CSR i relation till svensk rätt

3.1 Inledning

Aktiebolagsrätten har genomgått två utvecklingsfaser och är, vad det verkar, på väg in i en tredje. Första fasen etablerade personlig ansvarsfrihet för aktieägare, den andra fasen handlade om aktiebolags interna förhållanden och den tredje förväntas innebära påverkan på bolags externa förhållanden. Den tredje fasen medför följaktligen en osäkerhet om den traditionella aktieägarmodellens fortsatta dominans, och frågan om huruvida aktiebolagslagstiftningen är i behov av förändring.⁷³

Det är i takt med den ökade globaliseringen och den tredje fasen som det skapats en diskussion om aktiebolagets vinstmaximering i förhållande till det ökade samhällsansvar företag förväntas ta.⁷⁴ Frågan uppstår därför om företag har en lagstadgad skyldighet att ta ett socialt ansvar?

3.2 Aktiebolagslagen (2005:551)

3.2.1 Verksamhetssyftet

Av 3 kap. 3 § aktiebolagslagen (2005:551) stadgas att det huvudsakliga syftet med aktiebolag är att fördela vinst mellan aktieägarna.⁷⁵ När ett aktiebolag bildas är således utgångspunkten att verksamheten ska bedrivas på ett sådant sätt att avkastningen maximeras.⁷⁶ Enligt bestämmelsen är det dock möjligt att i bolagsordningen införa föreskrifter som helt eller delvis ger aktiebolag ett annat syfte än att bereda aktieägarna vinst.⁷⁷ Förenklat beskrivet är vinst ”skillnaden mellan de inkomster som man kan vinna genom att producera och sälja en vara eller tjänst och de kostnader som är förknippade med bruket av resurser för produktion och försäljning”.⁷⁸ Regelns utformning skyddar aktieägarna mot att företagsledningen använder bolagets resurser på ett ogynnsamt sätt i förhållande till verksamhetsytet.⁷⁹

Bestämmelsen ABL 3:3 är dispositiv och utgör enligt Ohlsson en s.k. ”default-regel” då syftet med aktiebolag, om inget annat anges i bolagsordningen, är att generera vinst till aktieägarna. Syftesbestämningen är monistisk i två avseenden, dels i den bemärkelsen att det endast är aktieägarna som är beneficenter, dels att det endast finns ett syfte –

⁷³ Samuelsson (2005), s. 1-3.

⁷⁴ Samuelsson (2011), s. 2.

⁷⁵ Se prop. 1975:103, s. 476 & prop. 2004/05:85, s. 218-220.

⁷⁶ Samuelsson (2011), s. 4.

⁷⁷ Bergström & Samuelsson, s. 50.

⁷⁸ Nerep & Samuelsson, under ”2. Rättsläget”.

⁷⁹ Nerep & Samuelsson, under ”1. Inledning”.

vinstgenerering.⁸⁰ Med det sagt är det för vinstsyftets förståelse viktigt att poängtera att bolag kan ha ett syfte för vinstgenerering och ett annat för vinstutdelning. Det innebär därför inga problem att genom bolagsordningen föreskriva att vinsten ska användas till ett annat ändamål än utdelning till aktieägarna samtidigt som bolaget har till syfte att generera vinst.⁸¹ Så länge det följer av bolagsordningen hur fördelningen av vinsten ska ske uppstår inga oklarheter då vinstsyftet som besluts Kriterium lämnas opåverkat.⁸²

Att tillerkänna andra än aktieägare som residualtagare genom den fakultativa regeln anser Samuelsson vara betydligt mindre komplicerat än att försöka förändra beslutsprocessen och syftesbestämningen i bolag från vinst till annat.⁸³ Förklaringen till varför Samuelsson tillskriver vinstkriteriet en sådan allmänt accepterad målsättning för aktiebolag beror sannolikt på att vinstsyftet ofta betraktas som ett axiom inom rättsvetenskapen. Detta då vinstsyftet ses som en så grundläggande konstitutiv egenskap för aktiebolag att ett avsteg från vinstsyftet snarare innebär att det inte längre rör sig om en aktiebolagsrättslig associationsform.⁸⁴

3.2.2 Vinst som exklusivt besluts Kriterium

Genom syftesbestämningen i ABL 3:3 har lagstiftaren tilldelat vinstsyftet egenskapen att utgöra det exklusiva besluts Kriteriet i aktiebolag.⁸⁵ Det innebär att företagsledningen i största möjliga mån ska fatta beslut enligt verksamhetssyftet och med beaktande av sidorestriktioner.⁸⁶ I enlighet med vinstsyftet är besluts Kriteriet kallat bland annat vinstmaximeringsprincipen, vinstmaximen eller vinstkriteriet.⁸⁷

Besluts Kriteriet begränsar företagsledningen till att endast fatta beslut som syftar till att bereda aktieägarna vinst. Vid åsidosättandet av ett handlingsalternativ framför ett annat ska ledningens beslut grundas på uppfattningen att det ena alternativet anses mer önskvärt än det andra utifrån besluts Kriteriet. Att besluts Kriteriet är ett önskvärde Kriterium betyder att ledningen inte behöver bedöma huruvida det i olika situationer är ett lämpligt besluts Kriterium, ledningen behöver endast rättfärdiga sitt beslutsfattande utifrån att det är *affärsmässigt grundat* eller *motiverat*. Företagsledningens handlingsområde kan förklaras utifrån förhållningsregeln att ledningen får utföra handlingar som är förenliga med vinstkriteriet och har en plikt att inte utföra handlingar som strider mot vinstsyftet.⁸⁸ Stattin anser att förhållningsregeln inte direkt kan anses vara en handlingsregel utan att regeln snarare har betydelse vid

⁸⁰ Ohlson, s. 49.

⁸¹ Ohlson, s. 55.

⁸² Bergström & Samuelsson, s. 51; Nerep & Samuelsson, under ”3.1. Fördelning av vinst”.

⁸³ Samuelsson (2005), s. 12-13.

⁸⁴ Ohlson, s. 58; Nerep & Samuelsson, under ”2. Rättsläget”; Arvidsson, s. 79.

⁸⁵ Nerep & Samuelsson, under ”3.3 Vinst som besluts Kriterium”.

⁸⁶ Bergström & Samuelsson, s. 54, 288.

⁸⁷ Bergström & Samuelsson, s. 51.

⁸⁸ Bergström & Samuelsson, s. 287.

ansvarsbedömning enligt andra stadganden.⁸⁹ Med förhållningsregeln i beaktande är det dock ändå möjligt för företagsledningen att fatta beslut på andra grunder än vinst, men det krävs då att beslutet sker i hänvisning till vinstkriteriet samt att beslutet vid beslutstidpunkten är företagsekonomiskt försvarbart.⁹⁰

Att vinstkriteriet är det enda rättsligt sanktionerade beslutskriteriet innebär att företagsledningen inte på egen hand kan modifiera målfunktionen i sitt beslutsfattande.⁹¹ Problematiken att fatta beslut på andra grunder än vinstkriteriet brukar ofta belysas med det klassiska rättsfallet *Dodge v. Ford*.⁹²

I början av 1900-talet stämde Ford av bröderna Dodge efter att Henry Ford, kontrollägare med 58 % av aktierna, hade beslutat att höja arbetstagarnas löner utöver vad lagen krävde. Bröderna Dodge, minoritetsägare med 10 % av aktierna, menade att Henrys handlande stred mot bolagets beslutskriterium då aktieägarnas vinstutdelning minskade. Domstolen ansåg att Henrys beslut att använda företagets vinst till filantropiska ändamål var ett uttryck för altruism, något som inte var i enlighet med aktiebolags syfte. I domskälen uttalades följande om företagsledningens yttersta beslutskriterium:

”A business corporation is organized and carried on *primarily for the profit of the stockholders*. The powers of the directors are to be employed for that end. The discretion of directors is to be exercised in the choice of means to attain that end, and does not extend to a change in the end itself, to the reduction of profits, or to the nondistribution of profits among stockholders in order to devote them to other purposes.”⁹³

Trots ovan uttalade konstaterade domstolen att företag tidvis kan vidta humanitära åtgärder men att företagsledningen aldrig kan ändra *målfunktionen* för aktiebolag, vilken är att breda aktieägarna vinst. I artikeln ”*Modeller för bolagsstyrning*” diskuterar Samuelsson resonemanget i *Dodge v. Ford* och framhåller att fallet troligtvis haft genomslagskraft för förståelsen av aktiebolags syfte även i det svenska samhället.⁹⁴

Som tidigare nämnts kan svenska bolagsledningar inte på egen hand modifiera målfunktionen i sitt beslutsfattande då vinstkriteriet är det enda rättsligt sanktionerade beslutskriteriet. Vad som skedde i *Dodge v. Ford* var just detta, att en majoritetsägare försökte ändra målfunktionen i bolaget utan att ändra bolagsordningen genom att överge vinstkriteriet som det exklusiva beslutskriteriet. I överensstämmelse med rättsfallet är det således enligt svensk rätt inte möjligt för en bolagsledning att prioritera något annat

⁸⁹ Stattin (2008), s. 55.

⁹⁰ Bergström & Samuelsson, s. 287-289.

⁹¹ Bergström & Samuelsson, s. 287-289.

⁹² *Dodge v. Ford Motor Co.* 204 Mich.459, 170 N.W. 668, 3 A.L.R. 413 (1919).

⁹³ *Dodge v. Ford Motor Co.*, s. 22. Författarens kursivering.

⁹⁴ Samuelsson (2005), s. 22.

beslutsriterium än vinstmaximen, oavsett om beslutsfattandet i en viss situation ”kräver” hänsyn till moraliska eller etiska handlanden.⁹⁵

Mot bakgrund av de ökade krav som idag ställs på företag att ta ett större socialt ansvar aktualiseras frågan om förhållandet mellan företags sociala ansvar och vinstkriteriet som det exklusiva beslutsriteriet.

3.3 Företags samhällsansvar

I prop. 2004/05:85 till ABL uppmuntrar förarbetsförfattaren företag att ta ett socialt ansvar med anledning av den ökade globaliseringen och bristen på förtroende för näringslivet efter flertalet företagsskandaler. Trots att frågan om etiska överväganden och företags samhällsansvar nämns i propositionen har lagstiftaren valt att inte inkludera denna typ av ställningstagande inom det aktiebolagsrättsliga området. Att döma av den tydliga exkludering som gjorts finns det inget i lagförslaget som tyder på att företag har en lagstadgad förpliktelse att ta ett samhällsansvar.⁹⁶ Samuelsson anser att det utifrån motivuttalandet inte torde vara en skyldighet för företagsledningen att vaka över samvetsfrågor, snarare att företag har ett ansvar för att minska utrymmet för godtycklighet genom att följa upp efterlevnaden av företagsetiska normer.⁹⁷

Som tidigare framkommit är aktiebolags syfte enligt ABL 3:3 att skapa och fördela vinst mellan aktieägarna om inget annat anges i bolagsordningen. I överenstämmelse med prop. 2004/05:85 existerar alltså ingen skyldighet för företag att enligt gällande rätt ta ett samhällsansvar. Trots att det inte finns en lagstadgad skyldighet för företag att ta ett socialt ansvar är det dock möjligt för företag att *frivilligt* företa affärsetiska hänsynstaganden och överväganden i situationer då det är förenligt med vinstmaximen och instrumentellt motiverat. Med *instrumentellt motiverat* menas att en företagsledning exempelvis bör avstå handlingar som är förknippade med anseendekostnader trots att de är vinstgenererande. På motsvarande sätt bör ledningen företa (potentiellt) kostsamma etiska handlingar som kan öka företagets goodwill då det är i harmoni med vinstmaximen.⁹⁸ Det är således möjligt för företag att utföra samhällliga överväganden och hänsynstaganden när det är förenligt med vinstmaximen, men det finns ingen skyldighet att göra det. Aktiebolagsrättens tredje utvecklingsfas kan dock innebära en avsevärd förändring av företags samhällsansvar genom tillämpningen av en pluralistisk syftesbestämning.

En pluralistisk syftesbestämning innebär i kontexten av CSR att företagsledningen har en skyldighet att beakta *både* vinstsyftet och företagets sociala ansvar vid sitt beslutsfattande. Implementeringen av en pluralistisk syftesbestämning skulle betyda ett frångående av vinstsyftet som

⁹⁵ Samuelsson (2005), s. 22.

⁹⁶ Prop. 2004/05:85, s. 220.

⁹⁷ Samuelsson (2005), s. 23.

⁹⁸ Arvidsson, s. 86.

det exklusiva beslutskriteriet. Diskussionen på området är omfattande och det finns flera skäl till varför företrädare för ett monistiskt syfte är skeptiska till ett pluralistiskt syfte, den främsta anledningen är risk för avsaknad av kontroll.⁹⁹

Om aktiebolag skulle ha ett pluralistiskt beslutskriterium kan skötseln av bolaget inte kontrolleras genom ekonomisk redovisning och jämförelser mellan bolag skulle således inte kunna ske. Företagsledningens makt skulle öka då kravet på beslutsfattande i enlighet med ett väldefinierat syfte skulle bli omöjligt att kontrollera och påverka.¹⁰⁰ Förutom risken för att aktieägarnas kontroll av verksamhetens måluppfyllelse och företagsledningens resursanvändning försvåras, uppstår enligt Samuelsson också en risk att ledningen frångår en ekonomisk rationell resursanvändning motsvarande homo oeconomicus.¹⁰¹

Ett pluralistiskt syfte kan även innebära konkurrens mellan verksamhetssyftena vilket skapar tolkningsproblem vad gäller avvägning och beslutsfattande för företagsledningen. Ledningen skulle i en sådan situation bli tvungen att prioritera och vikta mellan syftena, något som kan resultera i ansvarspåföljder för ledningen. Enligt Ohlsons resonemang kan en pluralistisk syftesbestämning vara möjlig om det är utförbart att tydligt skilja mellan syftena, antingen kvantitativt eller metodiskt. Ohlson ger som exempel en utbildningsverksamhet som endast får vinstutdela då en föreskriven kvalitetsnivå måste uppnås för att verksamheten ska få vinstutdela.¹⁰²

I motsats till Ohlson anser Bergström och Samuelsson att en pluralistisk syftesbestämning inte är möjlig då två oförenliga mål upphäver varandra. Det kräver i sin tur att en avvägning måste ske mellan de konkurrerande syftena och att ett nytt mål, som är logiskt och oförenligt med de tidigare konkurrerande syftena, måste formuleras.¹⁰³ Rodhes uppfattning är att aktiebolag inte har en skyldighet att gå utöver vad som är ekonomiskt försvarbart för att bidra till samhällsnyttan då det är oförenligt med gällande rätt. Om företag tar sådan hänsyn skulle det således innebära ett frångående av aktiebolagslagens regler.¹⁰⁴

Samuelsson argumenterar i sin artikel ”En essä om vinst som värde” för att företag kan bryta mot aktiebolaget som institution genom att sätta samhällsnyttan före ekonomiskt värde. Enligt Samuelsson är aktiebolaget konstruerat för att omsätta externt kapital och beslutsprocessen förväntas därmed vara dominerad av, vad Samuelsson kallar, *ekonomisk responsivitet*. Med det menas att aktiebolaget, som är en renodlad kapitalassociation till

⁹⁹ Nerep & Samuelsson, under ”3.3 Vinst som beslutskriterium”.

¹⁰⁰ Bergström & Samuelsson, s. 53; Samuelsson (2011), s. 10-11.

¹⁰¹ Samuelsson (2011), s. 4-5.

¹⁰² Ohlson, s. 55.

¹⁰³ Bergström & Samuelsson, s. 54; Se även Nerep & Samuelsson, under ”3.3 Vinst som beslutskriterium”.

¹⁰⁴ Rodhe & Skog, s. 244-245.

skillnad från andra associationsformer som mer eller mindre bygger på ekonomiska incitament, i sin beslutsprocess förväntas prioritera den ekonomiska egennyttn framför andra värden, som t.ex. samhällsansvar. Det som skiljer aktiebolag från andra associationsformer är alltså den vikt som läggs vid att beslutsfattandet ska genomsyras av den ekonomiska dominansen, något som i sin tur underlättar kapitalanskaffning.¹⁰⁵

Stattin delar Samuelssons åsikt om att det är ekonomiska incitament som ska styra ändamålet med aktiebolag då beaktandet av samhällsintressen är reglerat utanför aktiebolagsrätten. Stattin motiverar detta dels utifrån att lagstiftaren gjort ett medvetet val att förlägga skyddet av samhällsintressen till andra rättsområden och lagstiftningsprodukter, dels att aktiebolagsrätten redan har ett ansvar att tillvarata vissa ekonomiska intressen i samhället och att införa nya ändamål vore att riskera aktiebolagslagens ekonomiska effektivitet.¹⁰⁶

Som framkommit ovan föreligger ingen lagstadgad skyldighet i svensk rätt för företag att vid sitt beslutsfattande beakta samhällsintressen. Det finns därför ingen anledning att ifrågasätta vinstkriteriets exklusiva betydelse som monistisk syftesbestämning. Företags sociala ansvarstagande reduceras således från att vid en pluralistisk syftesbestämningen vara ett *mål*, till att vid en frivillig implementering utgöra ett *medel* för att förverkliga det monistiska vinstsyftet. Det innebär att samhällsansvaret som medel inte nyanserar vinstsyftet och det ges därmed en lägre prioritet än vinstsyftet.¹⁰⁷ I dagens företagsklimat förväntas företag dock självmant ta ett samhällsansvar då kunder och andra intressenter ställer sådana krav på företagen.

För att ett aktiebolags företagsledning inte ska tvingas nedprioritera företagets sociala ansvar till fördel för vinstsyftet kan delägarna välja att frivilligt införa CSR-föreskrifter i bolagsordningen. Det innebär att CSR-standarden blir en del av verksamhetens syfte och att CSR-kraven blir bindande sidorestriktioner som företagsledningen tvingas följa, även om det innebär en negativ ekonomisk påverkan.¹⁰⁸ Företagsledningen har genom inskränkningen en skyldighet att fatta beslut i enlighet med verksamhetssyftet *inom ramen* för befintliga sidorestriktioner.¹⁰⁹

För att inte riskera en potentiell konflikt mellan vinstmaximen och CSR-kraven krävs att syftet och anvisningarna är i harmoni med varandra. I fall då CSR-kraven är uttryckta mer som förbudsregler med begränsad räckvidd uppstår ingen intressekonflikt med vinstsyftet då kraven endast minskar

¹⁰⁵ Samuelsson (2011), s. 7-8; Se även Ohlson, s. 96: "[...] är regelsystemet i aktiebolagslagstiftningen inriktad på det ekonomiska resultatet av verksamheten. Ledningen och kontrollen av verksamheten går ut på att registrera det ekonomiska utfallet och mäta företagets förmögensstatus [...]".

¹⁰⁶ Stattin, s. 41-42.

¹⁰⁷ Ohlson, s. 45.

¹⁰⁸ Ohlson, s. 57.

¹⁰⁹ Arvidsson, s. 78.

handlingsutrymmet för företagsledningen.¹¹⁰ I samband med CSR-överväganden spelar även tidsperspektivet för syftesbestämningen roll, det vill säga om ledningens beslutsfattande baseras på ett långsiktigt eller kortsiktigt perspektiv. Vid långsiktighet skapas ett större handlingsutrymme för ledningen att beakta andra intressen än vinstmaximering, men det innebär också mer riskfyllda aktsamhetsbedömningar.¹¹¹

3.4 Sammanfattande analys och diskussion

Sammantaget har företag alltså inte en lagstadgad skyldighet att tillämpa sociala överväganden eller hänsynstaganden i sitt beslutsfattande. Däremot finns det vid implementering av sidorestriktioner en möjlighet för företag att parallellt med vinstsyftet göra sociala överväganden i sitt beslutsfattande. Det är dock än en gång värt att påpeka att sidorestriktioner endast får verkan av att begränsa ledningens handlingsutrymme *med beaktande av vinstsyftet*, sidorestriktionerna konkurrerar alltså *inte* med vinstmaximen.

Att den av Samuelsson så kallade tredje fasen av aktiebolagsrättens utveckling skulle innebära en risk för avsteg från en monistisk- till en pluralistisk syftesbestämning känns i dagsläget tämligen avlägset. Detta med hänsyn till vinstmaximens allmänt välspredda acceptans i litteraturen samt syftesbestämningens fördel i att utgöra ett kontrollverktyg för bolagsledningen, investerare, aktieägare såväl som andra intressenter. Det finns därför ingen anledning att spekulera i hur en pluralistisk syftesbedömning skulle tänkas regleras eller tillämpas. Sidorestriktioner kommer även fortsättningsvis vara det verktyg företag får tillämpa vid önskemål som inskränker på vinstmaximen som det exklusiva beslutskriteriet.

Svaret på frågan hur långt företags samhällsansvar i dagsläget sträcker sig får därmed anses vara: *det beror på*. Om företag själva väljer att införa sidorestriktioner till förmån för samhällsnyttan med beaktande av vinstsyftet är det möjligt för företag att ta ett betydande samhällsansvar. Men eftersom det i dagens lagstiftning inte finns någon reglering som tvingar företag till socialt ansvar står det företagen också fritt att inte ta något samhällsansvar, med undantag för i lag införda sidorestriktioner. Ökade ansvarskrav på företag från samhällets olika intressenter (t.ex. konsumenter, investerare och anställda) kan dock resultera i en skyldighet för företagsledningar att göra sociala övervägande och hänsynstaganden då det är i enlighet med vinstmaximen och instrumentellt motiverat. Med andra ord, ju större krav vårt samhälle ställer på företagen att beakta samhällsintressen, desto större påverkan får det på vinstkriteriets betydelse vid ledningens beslutsfattande.

Skyldigheten för företag att ta ett samhällsansvar kan därför definieras utifrån intressenters påverkan att (praktiskt taget) tvinga företag att gå steget längre än att ”bara” följa lagstiftningens minimiregler i de fall det leder till

¹¹⁰ Ohlson, s. 57.

¹¹¹ Ohlson, s. 54.

största möjliga vinst. Om ledningen inte anpassar sitt beslutsfattande efter intressenternas krav finns det en risk att företaget bojkottas, vilket leder till större kostnader än om företaget frivilligt hade bidragit till samhällsnyttan. Företags uteblivna sociala ansvar vid ökade samhällskrav kan alltså i förlängningen innebära ett avsteg från vinsmaximen som det exklusiva beslutskriteriet, och således en kränkning av aktiebolagslagen.

4 CSR inom Europeiska unionen

4.1 Inledning

CSR har varit aktuellt inom den Europeiska unionen på olika sätt de senaste 20 åren. Redan år 1993 värdade Jaques Delors (EU-kommissionens ordförande 1985–1995) till företag att de skulle delta i arbetet för socialt ansvarstagande. Det var dock inte förrän i Lissabon år 2000 som Europarådet uppmanade företag att ha en strategi för socialt ansvar i frågor inom social delaktighet, lika möjligheter, hållbar utveckling och livslångt lärande.¹¹² Detta blev startskottet för framväxten av CSR inom EU.

4.2 CSR:s framväxt

För att befästa debatten om hur EU kunde främja företags sociala ansvar antog kommissionen år 2001 en grönbok för att skapa ett europeiskt ramverk för CSR. Syftet med grönboken var att uppmuntra utvecklingen av innovativa lösningar, förbättra öppenheten och öka tillförlitligheten hos företags verksamhetsutvärderingar.¹¹³ I grönboken framhölls att företags främsta ansvar var att gå med vinst, men att företag trots detta samtidigt kunde bidra till sociala och miljömässiga mål genom att integrera socialt ansvar som en strategisk investering, både nationellt och internationellt. Genom denna formulering förväntades företag agera i enlighet med sociala intressen då det, enligt kommissionens synsätt, fanns ett business case för att göra det.¹¹⁴

År 2010 implementerade EU 2020-projektet för att uppnå högre sysselsättning inom EU.¹¹⁵ Som ett led i 2020-strategin antogs *Inre marknadsakten*¹¹⁶, vars syfte var att skapa tillväxt och öka förtroendet för europeiska företags verksamhetsutövning. För att säkerställa att samma villkor gällde för alla företag konstaterade kommissionen i *Inre marknadsakten* att företag skulle öka transparensen gällande den sociala och miljörelaterade information som samtliga företag inom alla branscher lämnade.¹¹⁷

På efterfrågan av rådet och Europaparlamentet antog kommissionen år 2011 ”En förnyad EU-strategi 2011-14”, med syfte att skapa förutsättningar för hållbar tillväxt, nya arbetstillfällen och ansvarsfullt företagande. Bakgrunden till initiativet var den ekonomiska krisen och dess sociala effekter som skadat konsumenters förtroende för företagen och deras

¹¹² KOM(2001) 366, s. 3.

¹¹³ KOM(2001) 366, s. 3.

¹¹⁴ KOM(2001) 366, s. 4.

¹¹⁵ Europeiska kommissionens hemsida, under ”Europa i korthet” (besökt 2014-11-11).

¹¹⁶ KOM(2011) 206, s. 15.

¹¹⁷ KOM(2011) 681, s. 13.

tvivelaktiga sociala och etiska uppträdande. Den nya strategin betonade vikten av att tillämpa internationellt erkända CSR-riktlinjer och principer vid rapportering om företags samhällsansvar.¹¹⁸ Det var under denna tidsperiod frågan om en eventuell övergång från frivilliga CSR-åtgärder till ett obligatoriskt krav på företag att CSR-rapportera växte fram.¹¹⁹ EU:s förnyade strategi utvecklade CSR från att år 2001 ha definierats som:

“ett begrepp som innebär att företagen på *frivillig* grund integrerar sociala och miljömässiga hänsyn i sin verksamhet och i sin samverkan med intressenterna”,¹²⁰

till att år 2011 definieras som:

“företagens ansvar för den egna *verksamhetens konsekvenser* för samhället”.¹²¹

Kommissionens förnyade definition vidareutvecklade CSR då betydelsen blev mer progressiv gentemot samhället eftersom den nya definitionen vidgade omfattningen av CSR. Definitionen gick från att tidigare varit helt frivillig till att ge företag ett aktivt ansvar för verksamhetens alla konsekvenser, utan att särskilja mellan frivilliga och obligatoriska aktiviteter.¹²²

Det finns idag en skyldighet för företag att rapportera om icke-finansiell information i den utsträckning som behövs för att förstå företagets utveckling, resultat eller ställning, samt att redovisningen ska innehålla information om miljö- och personalfrågor.¹²³ EU har dock funnit att reglerna inte varit tillräckligt effektiva då kraven som uppställs är otydliga och kan undergräva rättssäkerheten. Dessutom är det endast uppskattningsvis 2 500 av 40 000 storföretag inom EU som formellt redovisar om icke-finansiell information och kvalitén på redovisningarna varierar.¹²⁴

För att förbättra den rådande situationen av europeiska företags CSR-redovisning och för att säkerställa att lika villkor gäller för alla, antog kommissionen i april år 2013 direktivförslaget om redovisning av stora företags och koncerners icke-finansiella information.¹²⁵

¹¹⁸ KOM(2011) 681, s. 7.

¹¹⁹ Kaufmann & Olaru, s. 9.

¹²⁰ KOM(2001) 366, s. 6. Författarens kursivering.

¹²¹ KOM(2011) 681, s. 7. Författarens kursivering.

¹²² För vidare resonemang se Sjøfjell & Anker-Sørensen, s. 7; IMPACT 20xx, s. 5.

¹²³ Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/34/EU av den 26 juni 2013 om årsbokslut, koncernredovisning och rapporter i vissa typer av företag, om ändring av Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/43/EG och om upphävande av rådets direktiv 78/660/EEG och 83/349/EEG Text av betydelse för EES; COM(2013) 207, s. 3.

¹²⁴ COM(2013) 207, s. 5.

¹²⁵ COM(2013) 207, s. 2.

4.3 EU-kommissionens direktivförslag om redovisning av stora företags och koncerners icke-finansiella information

4.3.1 Allmänt

Som ett led i att skapa ökad tillväxt på den inre marknaden lade kommissionen genom Inre marknadsakten fram direktivförslaget om icke-finansiell redovisning. Direktivet ställer krav på stora företag och koncerner att rapportera om sin icke-finansiella information, såsom miljö och socialt hänsynstagande.¹²⁶ Direktivet består av ändringar i redovisningsdirektiven (*direktiven*)¹²⁷ som behandlar upprättandet av årsbokslut och sammanställda redovisningar.¹²⁸ Förslaget antogs av Europaparlamentet i april 2014 och av rådet i september 2014.¹²⁹

För att frammana ett större socialt ansvarstagande bland europeiska företag är avsikten med direktivet att generera samma förutsättningar för företagen på den inre marknaden och öka transparensen av företagens verksamhetsutövning. Transparensen underlättar även för organisationer, lokalsamhällen och investerare att undersöka och utvärdera företag, vilket i förlängningen leder till förbättrat ansvarstagande, ökad hållbarhet och bättre företagsresultat.¹³⁰ Direktivets grundbudskap är att CSR-rapporteringen ska tas på lika stort allvar, vara lika formaliserad och användas internt inom bolaget på samma sätt som den finansiella rapporteringen. För bolagens styrelser och ledningsgrupper kommer CSR-rapporteringens ökade dignitet innebära att CSR går från att ha varit mer av ett kommunikationsverktyg till att bli ett styrredskap för bolagen att identifiera risker och affärsmöjligheter.¹³¹

Syftet med direktivet är att undanröja hinder på den inre marknaden. Förslaget grundar sig därmed på artikel 50(1) FEUF, vilken tillåter EU-rättslig reglering då lagstiftningen syftar till att främja den inre marknaden. För att reglering på EU-nivå ska vara möjlig krävs även att subsidiaritetsprincipen enligt artikel 5(3) FEU är uppfylld, det vill säga EU kan endast intervensera om den är i stånd att agera mer effektivt än medlemsstaterna. Trots att flertalet EU-medlemsstater skapat nationell lagstiftning som går utöver vad direktivet kräver uppnår direktivet ändå

¹²⁶ COM(2013) 207, s. 2.

¹²⁷ Rådets fjärde direktiv av den 25 juli 1978 om årsbokslut i vissa typer av bolag (78/660/EEG) och rådets sjunde direktiv av den 13 juni 1983 om sammanställd redovisning (83/349/EEG).

¹²⁸ COM(2013) 207, s. 2.

¹²⁹ EU-kommissionens uttalande/14/291. Direktivet träder ikraft 20 dagar efter att det blivit publicerat i EU Official Journal och medlemsstaterna har då två år på sig att införliva direktivet i nationell lagstiftning, vilket betyder att företag ska rapportera om de nya kraven under räkenskapsåret 2017.

¹³⁰ COM(2013) 207, s. 2.

¹³¹ SvD Näringsliv (hämtat 2014-11-22).

subsidiaritetsprincipen då befintlig nationell CSR-reglering är av så varierad karaktär att det medför svårigheter att jämföra företag över landsgränserna.¹³²

4.3.2 Direktivets innehåll

Direktivet om redovisning av icke-finansiell information anger att vissa europeiska storföretag i sin förvaltningsberättelse ska redovisa väsentlig information om miljö-, sociala- och personalrelaterade frågor, respekt för mänskliga rättigheter samt bekämpning av korruption och bestickning. Redovisningens utformning inom nyss nämnda områden ska innehålla i) en beskrivning av företagets policy, ii) resultatet av denna policy, och iii) de risker som är förenade med detta område. Det är upp till företagen att bestämma om de vill tillämpa nationella, EU-baserade eller internationella ramar, exempelvis FN:s Global Compact-initiativ, OECD:s riktlinjer eller ISO 26000.¹³³

Företagen som faller inom direktivets tillämpningsområde bestäms utifrån storlek, verksamhetsområde och omsättning. De företag som omfattas utifrån verksamhetsområde är företag med allmänintresse, vilket inkluderar banker, börsnoterade bolag, försäkringsbolag och vissa andra större bolag.¹³⁴ Utifrån storleks- och omsättningskravet omfattas företag då:

- 1) *företaget har ett genomsnitt på över 500 anställda, och*
- 2) *har en balansräkning som övergår 20 miljoner euro, eller*
- 3) *en nettoomsättning som överstiger 40 miljoner euro.*¹³⁵

Kraven inkluderar ungefär 6 000 företag inom EU.¹³⁶ Dotterbolag som faller inom direktivets tillämpningsområde är undantagna att rapportera om sina CSR-åtgärder då moderbolaget redan utfärdar en rapport under samma räkenskapsår och under förutsättning att redovisningen i) innehåller samma rapporteringsområden som direktivet kräver, ii) bygger på nationella, EU-baserade eller internationella riktlinjer, samt iii) bifogas i årsredovisningen. Direktivet bygger på principen följa eller förklara, vilket innebär att företag som inte har en policy på en eller flera av ovan angivna rapporteringsområden ska ge en *grundlig* förklaring till varför ingen policy finns. Trots att direktivet är präglad av stor flexibilitet kan alltså företag som omfattas av direktivets tillämpningsområde inte helt strunta i att CSR-rapportera.¹³⁷

¹³² COM(2013) 207, s. 6.

¹³³ COM(2013) 207, s. 7.

¹³⁴ EU-kommissionens uttalande/14/29.

¹³⁵ COM(2013) 207, s. 7.

¹³⁶ EU-kommissionens uttalande/14/29.

¹³⁷ COM(2013) 207, s. 7.

5 Nationell CSR-reglering

5.1 Inledning

Förekomsten av nationell lagstiftning som påverkar företags samhällsansvar är ingen ny företeelse. Redan år 2001 infördes en skyldighet för franska börsnoterade bolag att i sin årsredovisning rapportera om sociala- och miljömässiga förhållanden. I Storbritannien infördes år 2007 ett liknande krav för större börsnoterade bolag att rapportera om samma ämnesområden, med tillägget att rapportera om vilka effekter riktlinjerna resulterat i.¹³⁸

Förutom Frankrike och Storbritannien ligger även Danmark, Norge och Sverige i framkant med nationell CSR-reglering. En jämförelse mellan dessa länder underlättas då likheter och skillnader till största delen kan förklaras utifrån samhällsutvecklingen snarare än av rättskulturella skillnader. Detta eftersom länderna delar rättstraditioner inom aktiebolagsrättens område och aktiebolagslagstiftningen grundas på samma princip om vinstmaximering.¹³⁹

Då Norges CSR-lagstiftning trädde ikraft för knappt ett år sedan finns det (trots stora efterforskningar) inget material på området som utvärderar de resultat lagstiftningen inneburit. Med anledning av materialbristen kommer därför redogörelsen i avsnitt 5.3.2 om utvärdering av lagstiftningen göras utifrån den syn Beate Sjøfjell har på lagstiftningsinitiativet. Bristen på material medför även att den effekt lagstiftningen inneburit för CSR-utvecklingen i Norge inte kan konstateras, i stället görs en jämförelse med den danska CSR-lagstiftningen i avsnitt 5.5.1 om effekterna av ländernas CSR-reglering.

5.2 Danmarks CSR-lagstiftning

5.2.1 Innehåll

I slutet av år 2008 antogs 99a § i årsregnskabsloven (LBK nr 1253 af 01/11/2013) (ÅRL). Lagändringen innebär att de 1 100 största danska företagen är skyldiga att rapportera om sina CSR-åtgärder.¹⁴⁰ Syftet med lagen är att förbättra dansk handels internationella konkurrenskraft samt att uppmuntra företag och investerare att ha en strategi för socialt ansvarstagande.¹⁴¹

¹³⁸ 2008/1 LSF 5, under ”2.3 Lagstiftning i andra länder”; Corporate social responsibility: national public policies in the European Union, s. 26.

¹³⁹ Sjøfjell (2013), s. 13; Stattin, s. 55.

¹⁴⁰ Hultmann.

¹⁴¹ 2008/1 LSF 5, under ”2.2. Foremolet med lovforslaget”; Danish Business Authority, s. 12.

Den nya lagen gör det obligatoriskt för börsnoterade bolag, statliga bolag och institutioner att inkludera icke-finansiell information i sin årsredovisning.¹⁴² De företag som omfattas bestäms utifrån verksamhetens art, omsättning och storlek. Utifrån storleks- och omsättningskravet inbegrips de verksamheter som de två på varandra följande räkenskapsåren överskrider minst två av följande storleksgränser:

- 1) ett genomsnittligt antal heltidsanställda under räkenskapsåret på 250,
- 2) en balansräkning på 143 miljoner kronor, eller
- 3) en nettoomsättning på 286 miljoner kronor.¹⁴³

Redovisningens utformning är indelad i tre steg och ska innehålla uppgifter om företagets i) CSR-policy (standarder, riktlinjer och företagsnormer), ii) implementering av strategin, samt iii) de resultat som uppnåtts och framtida förväntningar.¹⁴⁴

Lagen ger följande förslag på ämnen som företag *kan* redovisa: mänskliga rättigheter, sociala-, miljö- och klimatförhållanden samt bekämpning av korruption.¹⁴⁵ Listan av rapporteringsområden är inte uttömmande och det står därför företagen fritt att välja vilka aktiviteter och ämnesområden de anser har störst påverkan på företagets verksamhet.¹⁴⁶ Dock infördes den 1 januari 2013 ett uttryckligt krav i lagen för företag att redogöra för mänskliga rättigheter och reducering av klimatpåverkan.¹⁴⁷

Det danska upplysningskravet stödjer sig på konceptet om vad som är ”*foretningdrevet samfundsansvar*” (affärsmässigt samhällsansvar)¹⁴⁸. Det innebär att företag har ett socialt ansvar då samhällsöverväganden går att kombinera med företagets kärnverksamhet.¹⁴⁹ Den legala definitionen av företags samhällsansvar bygger på idén om att samhället får störst utbyte av företags sociala ansvar då åtgärderna står i naturlig relation till företagets affärsstrategi och kärnkompetens.¹⁵⁰

Likt direktivet kräver den danska lagstiftningen att företag som väljer att inte tillämpa CSR tydligt anger detta i årsredovisningen. Den danska regleringen kräver dock inte samma grundliga förklaring som direktivet till varför bolaget inte har en särskild policy på en eller flera av rapporteringsområdena.¹⁵¹ Lagstiftningen kräver därmed inte att företag ska ta socialt ansvar i sin verksamhetsutövning. Regleringen infördes alltså inte

¹⁴² Hultmann.

¹⁴³ Se ÅRL 7 § st. 1, nr 2, 3 och 4.

¹⁴⁴ Se ÅRL 99a § st. 2.

¹⁴⁵ Se ÅRL 99a § st. 1.

¹⁴⁶ 2008/1 LSF 5, under ”3.2. Virksomheders samfundsansvar - Corporate Social Responsibility (CSR)”.

¹⁴⁷ Buhmann, s. 191; Se ÅRL 99a § st. 3.

¹⁴⁸ Författarens översättning.

¹⁴⁹ 2008/1 LSF 5, under ”2.2. Formålet med lovforslaget”.

¹⁵⁰ Prop. 48 L(2012–2013), under ”2.5.3 Närmere om krav til innholdet i rapporteringen”.

¹⁵¹ Buhmann, s. 188; Hultmann; Se ÅRL 99a §; COM(2013) 207, s. 7.

för att tvinga danska företag att implementera CSR, lagen syftar endast till att uppmuntra företag till socialt ansvarstagande.

Vid utformandet av CSR-redovisningen kan danska företag med fördel ta utgångspunkt i FN:s principer om socialt ansvar då kraven som företag ska uppnå är utformade i enlighet de krav som FN:s Global Compact-regler kräver av sina medlemmar.¹⁵² CSR-rapporten är en del av årsredovisningen vilket innebär att företagets revisor ska intyga upplysningarnas autenticitet.¹⁵³

5.2.2 Utvärdering av lagstiftningen

I en rapport gjord av Copenhagen Business School, som bygger på frågor ställda av *Danish Business Authority*¹⁵⁴ till danska företag om deras CSR-rapportering, framkom flertalet effekter som lagstiftningen resulterat i för danska företag och för CSR-utvecklingen.

Rapporten visar att det under lagstiftningens tre första år skedde en kraftig ökning av CSR-rapporter, då 50 procent av de företag som redovisade sin icke-finansiella information var förstagsrapportörer.¹⁵⁵ De vanligaste förekommande rapporteringsämnena, även efter lagstiftningens införande, är redovisning av miljö- och klimatförhållanden, samt sociala förhållanden på danska arbetsplatser. Det har dock skett en liten ökning av antalet företag som rapporterar om åtgärder relaterade till mänskliga rättigheter och arbetsrätt sedan regleringens införande.¹⁵⁶ Enligt rapporten undviker många företag att bedöma konsekvenserna av sina CSR-åtgärder eftersom de har svårt att mäta och dokumentera resultaten. Detta trots att lagstiftningen endast kräver att företagen ska ge en subjektiv bedömning av åtgärdernas påverkan. Det är anmärkningsvärt att företag väljer att utelämna information om uppnådda resultat då denna information är nyckeln till att bedöma företagets faktiska prestationer.¹⁵⁷

Att rapporteringskravet haft störst effekt på redovisning av miljö- och klimatfrågor har också noterats i en studie gjord av en dansk NGO (*om effekterna av rapporteringskravet vad gäller påverkan på rapporteringsfrågor*). I studien ifrågasätts den danska lagstiftningens förmåga att stimulera till självreglering på områdena mänskliga rättigheter och arbetsrättsliga frågor. Dessa frågor är mer komplexa och driver utvecklingen inom ”*ekonomisk bottom-line*”¹⁵⁸ långsammare än exempelvis förbättrad resursanvändning och minskad miljöpåverkan på vatten och

¹⁵² 2008/1 LSF 5, under ”3.5. Anvendelse af FN’s principper for samfundsansvar”.

¹⁵³ Se ÅRL 135 §.

¹⁵⁴ Danish Business Authority strävar efter att skapa de bästa förutsättningarna för tillväxt inom Europa genom att göra det enklare och mer attraktivt att driva företag i Danmark.

¹⁵⁵ Danish Business Authority, s. 5.

¹⁵⁶ Danish Business Authority, s. 8; Se även prop. 48 L(2012–2013), under ”2.3.2. Krav til rapportering av samfunnsansvar etter dansk rett”.

¹⁵⁷ Danish Business Authority, s. 8.

¹⁵⁸ Borglund m.fl., s. 18: Det ekonomiska resultatet av verksamheten.

koldioxidutsläpp.¹⁵⁹ Karin Buhmann, *Professor i offentlig rätt vid Köpenhamns universitet*, förklarar företagens val av rapporteringsämnen utifrån att klimatfrågan varit på den globala och politiska agendan under de senaste åren och utifrån möjligheten att reducera kostnader. Företag kan genom minskad energianvändning eller CO₂-utsläpp spara pengar, men att handskas med mänskliga rättigheter, arbetsrätt och korruption är ofta dyrare, åtminstone på kort sikt. Enligt Buhmann är det få företag som rapporterar om sin leverantörskedja, vilket skapar en risk att regleringen resulterar i att företag endast gör en ytlig rapportering snarare än att integrera CSR till fullo i företagsledningens beslutsfattande.¹⁶⁰

5.3 Norges CSR-lagstiftning

5.3.1 Innehåll

I april 2013 antogs 3-3c § i regnskapsloven (lov-1998-07-17-56) (Rskl.). Lagändringen trädde ikraft i juli 2013 och syftet med lagen är att den offentliga transparensen av företags verksamhetsutövning ska leda till ökad press på företag att ta ett större samhällsansvar.¹⁶¹

Revideringen innebär en skyldighet för *stora företag* att rapportera om de effekter deras verksamhetsutövning innebär för mänskliga rättigheter, arbetstagares rättigheter, sociala förhållanden, miljöpåverkan samt bekämpning av korruption.¹⁶² Enligt lagförslaget anses ”stora företag” vara företag som bedöms stora i regnskapslovens definition, det vill säga aktiebolag, börsnoterade bolag och andra redovisningsskyldiga bolag.¹⁶³ Lagstiftningens rapporteringsmodell har tagit inspiration från den danska tredelade modellen och företagets redovisning ska således innehålla uppgifter om företagets i) CSR-policys,¹⁶⁴ ii) hur riktlinjerna implementerats i praktiken, samt iii) de resultat som uppnåtts och framtida förväntningar.¹⁶⁵

Likt de danska reglerna är den norska lagstiftningen präglad av frivillighet. Norska företag kan själva välja *om* eller *hur* de vill tillämpa CSR, men om ett företag väljer att inte implementera CSR ska detta uttryckligen anges i årsredovisningen. I motsvarighet till de danska reglerna, och i kontrast till direktivet, behöver norska företag inte ge någon grundlig förklaring till varför CSR-riktlinjer inte tillämpas.¹⁶⁶ Till skillnad från den danska

¹⁵⁹ Danwatch, s. 10.

¹⁶⁰ Danwatch, s. 10.

¹⁶¹ Sjøfjell (2013), s. 32.

¹⁶² Prop. 48 L(2012–2013), under ”1. Proposisjonens hovedinnhold”; Se Rskl. 3-3c §.

¹⁶³ Enligt prop. 48 L (2012–2013) ska ”stora företag” anses vara företag som anses stora i regnskapslovens definition, dvs. aktiebolag, börsnoterade bolag och andra redovisningsskyldiga bolag. Se Rskl. 1-5 §.

¹⁶⁴ Med riktlinjer förstås enligt prop. 48 L(2012–2013), under ”2.3.5 Nærmere om krav til innholdet i rapporteringen”: företags interna riktlinjer, mål, strategier och andra dokument som beskriver hur företaget ska utföra sitt samhällsansvar.

¹⁶⁵ Se Rskl. 3-3c §; Prop. 48 L(2012–2013), under ”2.5.3. Nærmere om krav til innholdet i rapporteringen”.

¹⁶⁶ Se Rskl. 3-3c §.

regleringen framhåller den norska propositionen att upplysningskravet inte kan begränsas till ett *rent affärsstrategiskt samhällsansvar* utan det norska upplysningskravet definieras som: *företagets affärsstrategier, till den dagliga verksamheten och förhållandet till intressenterna*.¹⁶⁷ Någon ytterligare förklaring till hur långt upplysningskravet sträcker sig, eller idén bakom den norska definitionen, framkommer inte i lagförslaget. Vidare anger de norska reglerna, i likhet med den danska lagstiftningen, att CSR-rapporten ska ingå i årsredovisningen och godkännas av företagets revisor.¹⁶⁸

5.3.2 Utvärdering av lagstiftningen

Norska företag har sedan tidigare haft en skyldighet att rapportera om sin miljöpåverkan. För att utvärdera vilken trolig effekt den nya CSR-lagstiftningen kommer att innebära för företags samhällsansvar uppstår frågan vilken effekt tidigare lagstiftningen om miljörapportering haft?

Beate Sjøfjell är av uppfattningen att effekterna av den nya CSR-lagstiftningen kommer vara ytterst begränsade. Sjøfjell är kritiskt till den nya CSR-lagstiftningen då den tidigare redovisningsskyldigheten gällande miljö inte ledde till någon nämnvärd förbättring eftersom lagstiftningen inte tillämpades i någon större utsträckning på grund av avsaknad av tvång, sociala och politiska incitament.¹⁶⁹

Forskning har visat att företags ökade rapporteringskvantitet om sin miljöpåverkan har lett till information som inte varit representativ eller tillförlitlig. Studier har till och med visat att ju mer företag redovisar om sin icke-finansiella information, desto större är deras miljöpåverkan.¹⁷⁰ Sjøfjell anser därför att det föreligger en risk att detsamma gäller för rapportering av företags sociala ansvar.¹⁷¹ Förutom ovissheten om opålitlig rapportering och ett sämre socialt ansvarstagande, anser Sjøfjell att lagen innebär en alltför stor risk för ”*greenwashing*”¹⁷² då regleringen inte kräver att företag integrerar socialt ansvar som en del i sitt beslutsfattande. Då det råder brist på kontroll av den information som redovisas samt avsaknaden av sanktionsmöjlighet vid överträdelse av lagen, är risken för *greenwashing* överhängande, enligt Sjøfjell.¹⁷³ Vidare anser Sjøfjell att det största hindret för att få företag att ta ett socialt ansvar, utan risk för *greenwashing*, är den allmänna uppfattningen om aktiebolags målfunktion – att maximera aktieägarnas vinst (”*shareholder primacy*”).¹⁷⁴

¹⁶⁷ Prop. 48 L(2012–2013), under ”2.5.3. Närmere om krav til innholdet i rapporteringen”. Författarens översättning.

¹⁶⁸ Se lov 1999-01-15-2: Lov om revisjon og revisorer (revisorsloven) 5-1 §.

¹⁶⁹ Sjøfjell (2013), s. 32.

¹⁷⁰ Sjøfjell (2013), s. 31-32.

¹⁷¹ Sjøfjell (2013), s. 32.

¹⁷² Laufer, s. 253: ”Greenwashing means presenting the corporation as more eco-friendly than it is, especially in cases where anti-environmental activity is hidden behind an eco-friendly corporate image.”

¹⁷³ Sjøfjell (2013), s. 32-33.

¹⁷⁴ Sjøfjell (2013), s. 22-23; Sjøfjell (2009), s. 118.

Svårigheten att undvika greenwashing beror på att företagsledningens beslutsfattande, både utifrån sin frivilliga tillämpning av CSR och med utgångspunkt i corporate governance, endast kan göras då det sker inom ramen för vinstmaximen.¹⁷⁵ Sjäffjell anser därför att det måste ske en normativ perspektivförändring, det vill säga i stället för att lagstiftaren nöjer sig med att uppmuntra företag till frivillig CSR-implementering (inom ramen för verksamhetsområdet), måste ett förtydligande göras om *hur* företag ska behandla sina intressenter. För att lyckas med detta måste vinstmaximen, som det exklusiva beslutskriteriet och ultimata målet, inrymmas under begreppet socialt ansvarstagande i stället för vice versa.¹⁷⁶ Det måste alltså ske en omprioritering av det övergripande syftet med aktiebolag, vilket innebär att aktiebolagets och styrelsens roll och syfte bör omdefinieras.¹⁷⁷

Ändringen som krävs ska vara lagfäst då den legala normen skapar ett golv inget företag kan gå under, något frivilliga koder inte kan uppnå och som skapar ett "race to the top".¹⁷⁸ Genom att skapa en lagstadgad social skyldighet kommer företagsledningens inställning förändras från att i början utgöra ett, vad Sjäffjell kallar, "ytligt" ansvarstagande då ledningen inledningsvis endast kommer implementera de legala rättsreglerna, för att framöver även inkludera andra sociala, ideella och moraliska hänsynstaganden som allteftersom blir en integrerad del av företagsledningens beslutsfattande. I takt med utvecklingen och efter att det skett en normativ perspektivförändring hos ledningen som ökar företagets sociala ansvarstagande, kommer även arbetstagare längre ner i organisationen ändra sitt tanke sätt om företagets CSR-arbete.¹⁷⁹ På så sätt anser Sjäffjell att lagstiftningen skulle få större genomslagskraft än vad lagstiftningsinitiativet kommer att få.

5.4 Sveriges CSR-reglering

5.4.1 Innehåll

Som första land i världen beslutade Sveriges regering i november år 2007 att utöka de externa rapporteringskrav statligt ägda bolag ska följa. Syftet med de externa kraven är att höja ambitionsnivån för hållbart företagande, öka transparensen och därigenom underlätta för intressenter att följa företagets verksamhetsutövning.¹⁸⁰

De nya riktlinjerna, vilka utgör ett komplement till gällande redovisningslagstiftning och god redovisningssed, innebär ökade och

¹⁷⁵ Sjäffjell (2009) Internalizing Externalities in E.U. Law, s. 984.

¹⁷⁶ Sjäffjell (2009) Internalizing Externalities in E.U. Law, s. 990, 992-993.

¹⁷⁷ Sjäffjell (2012), s. 122.

¹⁷⁸ Sjäffjell (2012), s. 122.

¹⁷⁹ Sjäffjell (2009) Internalizing Externalities in E.U. Law, s. 989.

¹⁸⁰ Borglund m.fl. (2010), förordet.

tydligare informationskrav avseende företags sociala ansvar. Riktlinjerna anger att en ansvarsfull och professionell ägare bör ta ansvar för frågor inom miljö, mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, etik, jämställdhet och mångfald. Regeringen påpekar i riktlinjerna att det är ett ansvar som tillfaller *alla* svenska företag, men att de statligt ägda företagen ska ligga i framkant och agera som föredömen.¹⁸¹ Till skillnad från i Norge och Danmark finns det alltså ingen CSR-lagstiftning för svenska bolag, det finns enbart en CSR-reglering som endast omfattar statligt ägda bolag (50 hel- och delägda bolag, varav två börsnoterade).¹⁸²

De externa riktlinjerna bygger, likt direktivet, på principen följa eller förklara. Riktlinjerna anger att det är styrelsens ansvar att göra en CSR-redovisning i enlighet med GRI, vars riktlinjer utgör underlag för värdering och uppföljning av verksamhetsutövningen. Företagens CSR-rapporter redovisas i årsredovisningen samt i regeringens årliga skrivelse till riksdagen.¹⁸³

De företag som inte är statligt hel- eller delägda får enligt statens ställningstagande själva avgöra om och hur de vill arbeta med hållbart företagande.¹⁸⁴ Regeringen har uttalat att en eventuell lagstiftning på området skulle kunna försvåra företagande samt skapa en minimistandard som leder till att företag inte eftersträvar vidare implementering, vilket en del bolag idag redan gör.¹⁸⁵

5.4.2 Utvärdering av regleringen

Våren år 2010 gav näringsdepartementet forskarna Tommy Borglund, Magnus Frostenson och Karolina Windell, *från företagsekonomiska institutionen vid Uppsala universitet*, uppdraget att undersöka de effekter regeringens externa riktlinjer resulterat i för statliga bolags CSR-arbete.¹⁸⁶

Enligt studien har införandet av riktlinjerna påverkat företagen i varierad grad. Riktlinjerna har haft störst effekt på de företag som tidigare inte CSR-rapporterat eftersom de företagen genomgått en större förändringsprocess. Resultaten visar också på att kunskapsnivån om CSR ökat hos de företag som tidigare inte hållbarhetsrapporterat, vilket bidragit till att skapa en ökad medvetenhet kring sociala frågor och därmed höjt den lägsta kunskapsnivån inom statligt ägda bolag. De statliga bolag som redan tidigare rapporterat om sin sociala påverkan har haft betydligt mindre kunskapsutveckling vid införandet av de nya riktlinjerna än de som tidigare inte CSR-rapporterat.¹⁸⁷ Vad som också framkom av studien var att företag upplevde att den största svårigheten med CSR-rapportering var att välja ut relevanta GRI-indikatorer

¹⁸¹ Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande 2014, s. 6.

¹⁸² Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande 2014, s. 1.

¹⁸³ Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande 2014, s. 7-8.

¹⁸⁴ Regeringskansliets hemsida, under "CSR-riktlinjer" (besökt senast: 2014-11-03).

¹⁸⁵ Alestig, SvD (hämtat 2014-11-12).

¹⁸⁶ Borglund m.fl. (2010), s. 9.

¹⁸⁷ Borglund m.fl. (2010), s. 19.

för verksamheten. Flertalet företag upplevde att det fanns en överhängande risk att de rapporterade om indikatorer utan relevans för sin verksamhet, vilket endast leder till ökad resursanvändning utan positiv påverkan på företaget eller för hållbarhetsutvecklingen.¹⁸⁸

Riktlinjernas främsta effekt är att de har förbättrat rutinerna för företag att redovisa sitt sociala ansvar, snarare än att ha förändrat själva hållbarhetsarbetet. Därmed kan slutsatsen dras att det ökade redovisningskravet främst förbättrat redovisningsproceduren, medan steget att få företag att förändra sin praktik och tillämpa nya hållbarhetsåtgärder är betydligt längre.¹⁸⁹

5.5 Sammanfattande analys och diskussion

5.5.1 Nationell CSR-reglerings effekt på inhemska företags CSR-redovisning

5.5.1.1 Danmark

I Danmark har CSR-utvecklingen gått framåt i och med att det blivit fler förstagsångsrapportörer, vilket innebär en total ökning av antalet företag som CSR-rapporterar. För att företag ska reformera och anpassa sin verksamhet efter åtgärder som skapar största möjliga samhällsnytta krävs det att företag *förstår* resultatet av sina aktiviteter. I CBS-rapporten framkom att många företag undviker att bedöma just konsekvenserna av sina åtgärder. Detta då de anser att det är svårt att mäta och dokumentera resultaten enligt tredje ledet av rapporteringsmodellen. Som tidigare nämnts är detta högst anmärkningsvärt då det är nyckeln till att föra CSR-utvecklingen framåt. Mot denna bakgrund får den danska lagstiftningen förmodas ha haft en begränsad påverkan på utvecklingen vad gäller CSR-rapporternas kvalitet.

Förklaring till varför företag undviker att rapportera om mer komplexa ämnen beror sannolikt på, i konsensus med Buhmann, att det inte finns ett tillräckligt starkt business case. Att företag frivilligt, trots viss påtryckning från nationell lagstiftning, ska genomföra kostsamma undersökningar för sin CSR-redovisning är i dagens företagsklimat orimligt. Detta med anledning av att de flesta företag motiverar sitt uteblivna CSR-deltagande utifrån homo oeconomicus, det vill säga att det inte är affärsmässigt motiverat för företag att genomföra kostnadskrävande åtgärder som endast *möjligtvis* kan vara värdeskapande, och då förmodligen på lång sikt.

Rapportering om komplexa och kostsamma ämnesområden är inte heller förenligt med den danska definitionen av företags samhällsansvar. Danska företag förväntas ta socialt ansvar *endast* i de fall då det är motiverat utifrån deras kärnverksamhet och affärsstrategi. Företagen undviker komplexa frågor inom mänskliga rättigheter, arbetsrätt och korruption i sin

¹⁸⁸ Borglund m.fl. (2010), s. 20.

¹⁸⁹ Borglund m.fl. (2010), s. 7.

affärsstrategi då dessa frågor är osäkra och ofta kostsamma. Utifrån lagstiftningens egen definition blir alltså utvecklingen inom mer komplexa områden undantagna (och ursäktade) från redovisning, då det inte är affärsmässigt motiverat för företag att ägna sig åt den typen av frågor.

För att den danska lagstiftningen ska få större genomslagskraft för CSR-utvecklingen krävs därför ytterligare incitament för företag att involvera sig i annat än bottom-line frågor, något som möjligtvis skapats genom Danmarks nya, mer uttryckliga krav på företag att redogöra för mänskliga rättigheter och reducering av klimatpåverkan.

5.5.1.2 Norge

Utifrån en bedömning av Danmarks och Norges definition av företags samhällsansvar verkar Norge ha tagit CSR-utvecklingen steget längre. Danmarks definition får anses lämna ett större tolkningsutrymme för företag att avgöra vad ett ”*rent affärsstrategiskt samhällsansvar*” innebär. Detta då den danska regleringen vid det interna beslutsfattande ger företag en större möjlighet att prioritera företagets egenintresse, snarare än vad som gynnar deras intressenter. Det marknadsdrivna företagsintresset ges alltså en överordnad roll i förhållande till företagets intressenter. Norges definition: *företagets affärsstrategier, till den dagliga verksamheten och förhållandet till intressenterna*, inkluderar – redan i definitionen – företagets intressenter som en komponent i företagsledningens beslutsfattande. Till skillnad från de danska reglerna finns det anledning att diskutera om det norska samhällsansvaret förutsätter att företagsledningen ska ta större hänsyn till företagets intressenter, oavsett om det är affärsmässigt motiverat eller ej.

Om det danska lagförslaget ger otydlig vägledning om vad som kan anses ”affärsmässigt motiverat”¹⁹⁰ så ger den norska propositionen ingen vägledning. Vid tillämpning av bokstavstolkning får den norska lagstiftaren anses ge inhemska företag en vidare skyldighet att tillämpa CSR än vad gäller för danska företag. Förklaringen till denna skillnad skulle kunna vara den övergripande känslan av frivillighet och flexibilitet som genomsyrar det danska lagförslaget. Danmark har som föregångsland och inspirationskälla för Norges lagstiftning skapat ett ramverk som till stor grad präglats av tanken att den största möjliga samhällsnyttan uppstår då företag själva väljer tillvägagångssätt. Norge har i sin mer konkreta definition möjligen velat reglera företagen i större grad om vad deras samhällsansvar ska innefatta än vad den danska lagstiftaren velat göra, vilket fört utvecklingen av ett mer kontrollerat företagsansvar framåt.

5.5.1.3 Sverige

I den rapport som presenterats av forskarna vid Uppsala universitet framkom att de svenska riktlinjerna för statligt ägda bolag har lett till att fler

¹⁹⁰ Enligt vad som framkom i kapitel 4.2.1: Idén om att samhället får störst utbyte av företags samhällsansvar om arbetet är i naturlig relation med företagets affärsstrategi och kärnkompetens.

företag börjat CSR-rapportera, samt att de företag som tidigare inte rapporterat har ökat sin kunskapsnivå om CSR. Eftersom det enligt rapporten inte skett någon anmärkningsvärd förändring i företagets praktik har riktlinjerna troligtvis inte haft någon väsentlig påverkan på samhället, och således inte heller på vidareutvecklingen av företagets samhällsansvar. Rapporten belyste även att det finns en risk för ökad resursanvändning vid CSR-rapportering då företag har svårt att välja relevanta rapporteringsområden, vilket kan bromsa utvecklingen på området då det föreligger en osäkerhet att rapportera om irrelevanta förhållanden.

Varför har Sverige, som anses vara ett föregångsland på CSR-området, inte valt att gå lika långt i sin reglering som Norge och Danmark att lagstifta och inkludera privatägda företag? Kan det vara ett indicium på att Sveriges högsta beslutsfattare inte tror på idén om företag som samhälls-entreprenör, eller beror det på att det svenska vinstsyftet i ABL 3:3 är så starkt förankrat i vår svenska rätt att lagstiftaren inte vill rucka på civilrättsliga principers krav på förutsägbarhet vid företags beslutsfattande? Eller kan det möjligtvis bero på att Sveriges riksdag sätter så stor tilltro till våra stora företags bolagsledningar att det helt enkelt anses överflödigt med reglering då det redan finns en tillräckligt stark etik och moral i ledningarna?

Som tidigare fastställts är regeringens officiella synsätt på CSR att den största samhällsnyttan uppnås då företagen frivilligt tillämpar CSR, vilket förklarar avsaknaden av CSR-lagstiftning. Vad synsättet inte förklarar, utan snarare står i paradox med, är grunden till varför regeringen då valt att implementera externa CSR-riktlinjer för statligt ägda bolag.

Sveriges agerande kan motiveras utifrån internationella åtaganden. Som nämnts i avsnitt 2.2.1.1 om Global Compact och FN:s tio principer, har stater enligt ramverket en skyldighet att respektera mänskliga rättigheter, varav ett sätt att göra det på är att skapa nationell reglering. Då svenska staten har en skyldighet att upprätthålla de internationella reglerna, främst vad gäller statligt agerande, kan staten ha skapat de externa riktlinjerna som ett övervakningsverktyg. Inte för att staten tror att det är det bästa för samhällsnyttan, snarare för att visa externa intressenter att staten uppfyller sitt internationella ansvar. Sveriges uteblivna lagstiftningsinitiativ, i jämförelse med Norge och Danmark, kan därför förklaras med utgångspunkt i Sveriges skilda synsätt på hur CSR-utvecklingen bör se ut; som i stället för lagstiftningsåtgärder bör präglas av företags frivilliga tillämpning av CSR. Vid direktivets inträde kommer Sveriges förhållningssätt till företagets CSR-arbete att behöva ändras.

5.5.2 Direktivets effekt på europeiska storföretags CSR-redovisning

Utifrån ovan redovisade effekter som den danska, norska och svenska regleringen haft på respektive lands inhemska CSR-utveckling, företas

nedan en diskussion om direktivets potentiella effekt på företags CSR-redovisning inom EU.

Om de danska, norska och svenska observationerna är applicerbara på andra europeiska bolag, kommer de företag som redan idag frivilligt redovisar om sin icke-finansiella information varken beröras eller påverkas nämnvärt vid direktivets inträde. Detta då direktivets krav är relativt lågt ställda i förhållande till befintlig nationell rätt och internationella riktlinjer på området. Det är till övervägande del i stället de företag som tidigare inte CSR-rapporterat som kommer att påverkas av en lagstadgad rapporteringsskyldighet. Idag redovisar enligt kommissionen uppskattningsvis 2 500 av 40 000 storföretag inom EU sin icke-finansiella information. Vid direktivets införande kommer 6 000 av 40 000 företag inom EU beröras av redovisningskravet. Det visar på att direktivet kommer få stor inverkan på europeiska storbolag, då det idag är högst 2 500 av 6 000 företag som CSR-rapporterar. Detta kan potentiellt leda till en väsentlig utjämning av spelplanen för företag på den inre marknaden och en vidareutveckling av företagens sociala ansvar.

Om kvantiteten av antalet CSR-rapporter redan varit hög, det vill säga att få storföretag skulle påverkas nämnvärt av direktivet, hade en diskussion kunnat föras huruvida det kan anses oskäligt att göra intrång i staters nationella lagstiftning då marknadsutvecklingen möjligtvis är ett bättre lämpat verktyg än en europeisk samlagstiftning. Då det är få företag som i dagsläget CSR-rapporterar får regleringen dock anses uppfylla direktivets harmoniseringssyfte – att främja den inre marknaden genom att jämna ut förutsättningarna. Direktivet kommer innebära en kvantitetsökning av CSR-rapporter med minst 60 procent, något medlemsstaternas nationella lagstiftning sannolikt inte skulle kunna uppfylla lika effektivt. Däremot finns en risk att direktivet närmast leder till en kvantitetsökning av CSR-rapporter snarare än kvalitativa rapporteringar. Detta då direktivet inte ställer *tvångande* krav på företag att justera sin verksamhet till förmån för CSR-åtgärder, vilket varit utfallet i Danmark, Norge och Sverige.

I Danmark har företag undvikit att rapportera om mer komplexa frågor samt konsekvenserna av deras CSR-åtgärder, vilka är nödvändiga kvalitativa faktorer som driver CSR-utvecklingen framåt. Enligt den forskning Sjäffjell hänvisat till leder ökad rapporteringskvantitet till sämre rapporteringskvalité då informationen ofta inte är tillförlitlig eller representativ. I den svenska studien framkom att det är svårt för företag att välja ut relevanta rapporteringsområden vilket riskerar att försämra rapporternas kvalité. Det övergripande resultatet av den danska och svenska utvecklingen är att företag förändrat sin rapporteringsprocedur snarare än sin praktik, vilket ytterligare stödjer resonemanget om direktivets begränsade effekt att få företag att utföra kvalitativa rapporter.

Det som präglat resultatet av de nationella CSR-regleringarna är att företag fokuserat mer på vad som är affärsmässigt motiverat vid implementeringen av den nationella regleringen, snarare än vad som driver utvecklingen av

företagens samhällsansvar framåt. Med hänsyn till att företag ska förhålla sig till det exklusiva beslutskriteriet – beslutsfattande i enlighet med vinstmaximen – får företagets agerande anses tämligen logiskt.¹⁹¹ Trots att direktivet utgör hard law i formen av en sidorestriktion som ska beaktas i kombination med vinstsyftet, gör direktivets flexibla natur och bristen på tvång (vilket Sjøfjell anser förfela syftet med direktivet) att direktivet endast kräver CSR-redovisning som uppfyller minimikravet följa eller förklara. Det gör att företag inte tvingas ge sidorestriktionen större betydelse än vinstmaximen vid företagsledningens beslutsfattande, vilket skapar en situation där ledningen troligtvis kommer fatta beslut utifrån vad som är affärsmässigt motiverat, i stället för vad som driver vidareutvecklingen av företags samhällsansvar.

Mot bakgrund av detta uppstår en begränsad möjlighet för utvecklingen av företags samhällsansvar då det finns en risk att europeiska företag, likt de danska, norska och svenska företagen, av kostnadsskäl väljer att endast följa direktivets minimikrav. Direktivets främsta effekt kommer därför troligtvis bestå i en kvantitetsökning av CSR-rapporter snarare än kvalitativa rapporter, vilket är tämligen ironiskt med tanke på att ett av kommissionens argument för direktivets nödvändighet var just att förbättra kvalitén på företagens CSR-redovisning.

¹⁹¹ Förenligt med uppsatsens perspektiv på CSR enligt avsnitt 1.5.

6 Direktivets inverkan på handeln med utvecklingsländer

6.1 Inledning

Redan vid millennieskiftet ansåg två tredjedelar av 25 000 konsumenter från 23 länder att företag borde bidra till bredare samhällliga mål utöver sin historiska roll att vara vinstskapande, betala skatt, följa lagar och anställa personal. Under senare år har det blivit evident att socialt ansvarstagande är viktigt då det påverkar företagets konkurrenskraft genom förbättrad säljbarhet, rykte och riskreducering. Det har således skett en *värdeskiftning* hos konsumenter från att ha lagt vikt vid produktens tekniska egenskaper till att prioritera dess sociala kvalitet. För leverantörer i utvecklingsländer spelar denna värdeskiftning stor roll då efterlevnaden av CSR-villkor blivit *förhandlingsvillkor* för att göra affärer med multinationella företag (MNF).¹⁹²

Utvecklingen som skett har resulterat i att CSR blivit en komponent som påverkar företagets konkurrenskraft och således även konkurrenskraften i regioner där MNF gör affärer. För företag att ha global konkurrenskraft krävs därför förmågan att CSR-anpassa verksamheten då företag är tvungna att följa internationella regler för att få inträde till den globala marknaden.¹⁹³ Med direktivet i beaktande är vidareutvecklingen inom CSR därför högst relevant för leverantörer i utvecklingsländer, både vad gäller företagets egen tillämpning av CSR såväl som den effekt MNF:s CSR-arbete får på handeln med utvecklingsländer.

Mot bakgrund av kommissionens konsekvensanalys är det anmärkningsvärt hur de presumtivist positiva effekterna av direktivet åskådliggörs i en betydligt större utsträckning än de potentiellt negativa följderna.¹⁹⁴ Kommissionens konsekvensanalys visar på en försumbar inverkan på arbetstillfällen samt liten risk för att europeiska bolag ska flytta sin verksamhet eller huvudkontor utanför EU som motreaktion på direktivet. Vad gäller direktivets inverkan på utvecklingsländer diskuteras saken inte i någon vidare mån, analysen konstaterar endast att inga handelshinder med utvecklingsländer kunde identifieras.¹⁹⁵

¹⁹² Gugler & Shi, s. 6.

¹⁹³ Gugler & Shi, s. 7.

¹⁹⁴ SWD(2013) 128.

¹⁹⁵ SWD(2013) 128, s. 40-42.

6.2 Leverantörsaspekten

Företag väljer ofta att placera sin verksamhet i utvecklingsländer med anledning av lägre kostnader, varav väsentliga kostnadsbesparing görs på grund av lägre sociala- och miljömässiga krav. I takt med CSR-utvecklingen har ökade krav från västerländska intressenter lett till att MNF implementerat egna uppförandekoder som ofta innebär högre ställda krav på företagens leverantörer än värdlandets nationella regler.¹⁹⁶ När krav på övervakning, rapportering och redovisning ökar ställs större krav på MNF:s leverantörer att deras verksamhetsutövning är i överensstämmelse med köparens CSR-standard. Vid högre ställda krav är det vanligt att företag koncentrerar sin verksamhet till ett fåtal större leverantörer i stället för att använda sig av flera mindre. Orsaken är att det är svårare, mer kostsamt och riskabelt att övervaka små leverantörer eller fabriker där större osäkerhet råder gällande verksamhetsrutiner.¹⁹⁷

Redan idag existerar en problematik för leverantörer att tillmötesgå företags interna uppförandekoder när de har flertalet kunder.¹⁹⁸ Direktivets ikraftträdande kommer med största sannolikhet innebära ökad CSR-rapportering, både av företag som direkt omfattas av direktivet men även av de som inte inbegrips.¹⁹⁹ En rapporteringsökning innebär att företag tillämpar varierande rapporteringsstandarder vilka ställer olika krav på vad företag ska rapportera om, något som medför olika krav för leverantörer att uppfylla. Förutom risken att olika krav hamnar i konflikt med varandra innebär också ökade krav dyrare certifieringskostnader för leverantörerna. Konsekvensen blir att färre leverantörer har de resurser som krävs för att efterleva hårdare CSR-krav och att samtidigt göra vinst, vilket kan leda till att de mindre leverantörerna går i konkurs och att det endast finns ett mindre antal större leverantörer kvar på marknaden.²⁰⁰ Då det ofta är de små och/eller informella företagen som är benägna att anställa ett större antal fattiga människor blir följden att de redan marginaliserade arbetstagarna förlorar sina jobb och får ta mer osäkra arbeten, alternativt tjäna pengar på mer riskfyllda sätt.²⁰¹

Hur kommer det sig att ökade krav från västvärlden som *direkt* riktas mot de MNF och *indirekt* mot företagens leverantörskedja, främst påverkar aktörerna i företagens leverantörskedja snarare än de internationellt verksamma företagen? Förklaringen är att leverantörerna befinner sig i ett ojämnt maktförhållande i relation till de internationella företagen. Det obalanserade förhållandet mellan aktörerna gör att leverantörerna inte har någon förhandlingsmöjlighet då affärsrelationen kan stå på spel, utan leverantörerna *tvingas* ofta stå kostnaderna medan fördelarna tilldelas

¹⁹⁶ Gugler & Shi, s. 8; Jfr avsnitt 2.4.2.

¹⁹⁷ Jenkins, s. 537.

¹⁹⁸ Gugler & Shi, s. 9.

¹⁹⁹ Se avsnitt 5.5.2.

²⁰⁰ Utting, UNRISD.

²⁰¹ Jenkins, s. 537; Sandberg, s. 11.

beställaren.²⁰² I samband med direktivets ökade rapporteringskrav uppstår således en risk att kostnadsökningarna kommer belasta leverantörerna, vilket försvårar maktbalansen mellan parterna.

EU:s direktiv, vars syfte är att *skapa lika villkor* för företag inom den europeiska marknaden,²⁰³ kan alltså i förlängningen innebära det motsatta för europeiska storföretags leverantörer, det vill säga att *rätten till lika villkor* på den globala marknaden *förtas* på grund av obalanserade maktförhållanden mellan aktörer från utvecklade- till mindre utvecklade länder. Denna risk har belysts i en utredning gjord av Marjon Van Opijnen och Joris Oldenziel, *experter inom Sustainable Supply Chain Management*, på efterfrågan av kommissionen.²⁰⁴

I studien belyser Van Opijnen och Oldenziel att det rent teoretiskt är sant att alla aktörer i distributionskedjan ska följa samma regler, men att det inte fungerar så i praktiken. I praktiken har arbetstagare, lokala små och medelstora företag en stor konkurrensnackdel i förhållande till MNF utifrån brist på utbildning, kunskap, ekonomiska medel och tillgång till marknadsinformation, vilket försvårar leverantörers förhandlingsmöjlighet och därigenom deras konkurrenskraft. För att föra utvecklingen av CSR och dess positiva effekter framåt, är en förutsättning enligt experterna att förhandlingsmöjligheterna för de olika parterna i leverantörskedjan utjämnas, för att på så sätt åstadkomma lika villkor på den globala marknaden.²⁰⁵

6.3 Desinvestering

Med desinvestering avses företags avveckling av investeringstillgångar i utlandet.²⁰⁶ EU har i både grönboken om ett europeiskt ramverk för CSR från 2001 och i ett kommissionsuttalande om CSR från 2006, betonat att företag har ett ansvar för sina leverantörskedjor.²⁰⁷ Risken då utvecklingen av CSR-rapportering tilltar är att företagen kan undkomma sitt leverantörsansvar genom att desinvestera, och detta utan att behöva ta något ansvar för konsekvenserna av investeringens avveckling.²⁰⁸

En avsikt med direktivet är att öka transparensen av företagens verksamhetsutövning.²⁰⁹ Direktivets ökade krav på transparens kan leda till att företag väljer att avyttra sin verksamhet i fattigare områden för att placera investeringar och produktion i mer förmögna regioner där det är lättare att kontrollera att CSR-krav uppfylls.²¹⁰ Det uppstår därmed en ”cut

²⁰² Gugler & Shi, s. 8-9.

²⁰³ Se avsnitt 4.3.1.

²⁰⁴ Opijnen & Oldenziel.

²⁰⁵ Opijnen & Oldenziel, s. 36-37.

²⁰⁶ Östberg, s. 24.

²⁰⁷ Corporate social responsibility: national public policies in the European Union, s. 18.

²⁰⁸ Blowfield, s. 517.

²⁰⁹ COM(2013) 207, s. 3; Se avsnitt 4.3.1.

²¹⁰ Sandberg, s. 11.

and run risk”, vilket innebär att det finns en risk att vissa företag väljer att avbryta samarbete med riskabla leverantörer innan eventuell medial exponering. Detta i stället för att lägga ökade resurser på att säkerställa och förbättra leverantörernas verksamhetsutövning så att rutinerna är i överensstämmelse med företagets CSR-krav.²¹¹

Företags agerande att flytta eller avyttra investeringar kan försvåra situationen avsevärt för lokala arbetstagare och medborgare eftersom de mindre utvecklande områdena riskerar att gå miste om de indirekta positiva effekterna av företagande; såsom offentliga intäkter och arbetstillfällen.²¹² Direktivet riskerar därför att eliminera handel i områden som tidigare haft affärsverksamhet. Effekten blir ett ekonomiskt bakslag för det lokala samhället såväl som att det inte längre finns något utrymme för CSR-arbete och vidareutveckling av samhällsnyttan.²¹³

6.4 CSR som handelshinder

Som nämnts i inledningen till kapitlet kan direktivet innebära ökade krav på företag från utvecklingsländer att upprätthålla samma CSR-krav som MNF tillämpar. Grunden till detta är att CSR blivit så allmänt accepterat på den globala marknaden att samma villkor torde ställas på företag från utvecklingsländer och övergångsekonomier för att kunna konkurrera.²¹⁴ Tillämpningen av CSR som affärsstrategi innebär dock större svårighet för företag från utvecklingsländer än för företag från industrialiserade länder.²¹⁵

Till skillnad från företag från industrialiserade länder är pressen på företag från utvecklingsländer extern och inte intern, då kraven ställs av intressenter på marknaden i västvärlden och inte av intressenter på deras interna marknad. Konsekvensen blir att företag från utvecklingsländer har svårare att anpassa- och upprätta effektiva CSR-standarder i förhållande till den västerländska kulturen då företagen från utvecklingsländer inte har lika mycket gemensamt med det västerländska samhället. Det riskerar att försvåra för företag från utvecklingsländer att investera på den industrialiserade globala marknaden.²¹⁶

Som tidigare nämnts riskerar vissa producenter från utvecklingsländer att exkluderas från marknadstillträde då det krävs av producenterna att de uppnår MNF:s interna uppförandekoder eller certifieringssystem, eller bådadera.²¹⁷ I en rapport gjord av United Nations Industrial Development Organization (UNIDO) beskrivs att den vidare effekten av att alla leverantörer i kedjan måste upprätthålla köparnas krav, lett till att leverantörerna i sin tur, i vissa fall, tvingas rationalisera och centralisera

²¹¹ Lund-Thomsen, s. 15.

²¹² Lund-Thomsen (2008), s. 1014-1015; Lund-Thomsen, s. 15; Sandberg, s. 11.

²¹³ Sandberg, s. 11; Lund-Thomsen (2008), s. 1014-1015.

²¹⁴ UNCTAD, World Investment Report, s. 235.

²¹⁵ Gugler & Shi, s. 9.

²¹⁶ Gugler & Shi, s. 9.

²¹⁷ Gugler & Shi, s. 8; Se avsnitt 6.2.

leverantörsbasen. Det innebär att leverantörerna blir tvungna att avsluta samarbete med mindre underleverantörer och därigenom nekas de mindre underleverantörerna inträde till exportmarknaden.²¹⁸

6.5 Sammanfattande analys och diskussion

Kapitlet har belyst flertalet externa verkningar som företags CSR-arbete kan leda till för handeln med utvecklingsländer. Företags tillämpning av CSR-krav kan bland annat leda till att det skapas en marknad med begränsat antal aktörer då det i vissa fall endast är ett mindre antal större leverantörer som kan upprätthålla MNF:s CSR-krav, vilket i sin tur riskerar att exkludera leverantörernas mindre underleverantörer från inträde till den globala exportmarknaden. Vidare riskerar utvecklingen att (ytterligare) försvåra maktbalansen mellan affärspartners från mer- till mindre utvecklade delar av världen, och således försvaga rätten till lika villkor på den globala marknaden.

Företags CSR-arbete kan också resultera i att företagen väljer att desinvestera för att slippa lägga ökade resurser på att säkerställa att deras leverantörer efterlever uppställda CSR-krav. Företags desinvestering kan försvåra situationen avsevärt för mindre utvecklade områden eller länder då företagens agerande, att flytta eller avyttra investeringar, kan leda till ett ekonomiskt bakslag för samhällsutvecklingen. De mer långtgående konsekvenserna av företags desinvestering i ett område eller land skulle troligtvis också kunna ge upphov till en trend där det framstår som alltför riskabelt för företag att investera i den aktuella regionen. En annan extern verkan av företags CSR-arbete är att handelshinder kan skapas på den globala marknaden för företag från utvecklingsländer, då det är svårare för företagen att anpassa sin verksamhetsutövning och CSR-strategi efter externa intressenters krav.

Frågan läsaren måhända ställer sig: Hur är direktivet relevant i förhållande till möjliga externa verkningar av företags CSR-arbete?

EU-lagstiftning påverkar europeiska företags verksamhetsutövning då företagen fattar beslut och anpassar sin praktik efter vad som är affärsmässigt motiverat utifrån vinstsyftet och gällande *sidorestriktioner* (åtminstone svenska aktiebolag). Då direktivet utgör en sidorestriktion till vinstsyftet innebär ökade krav på företagen att redovisa om CSR en oundviklig konsekvens att handeln med företagens samarbetspartners påverkas. Eftersom företag ofta väljer att placera sin verksamhet i utvecklingsländer med anledning av lägre kostnader uppstår frågan vilken inverkan *direktivet* kommer få på handeln med utvecklingsländer?

Det som styr svaret på frågan är dels direktivets genomslagskraft, dels kostnadsaspekten för företag att implementera och rapportera om CSR. Detta då företag kommer behöva revidera sin verksamhetsutövning utifrån

²¹⁸ UNIDO, s. 40.

den genomslagskraft direktivet får, vilket aktualiserar nya ställningstaganden vid ledningens beslutsfattande i valet av affärspartners från utvecklingsländer. Med andra ord, ju större genomslagskraft direktivet får för företags CSR-tillämpning och redovisning, desto större hänsyn kommer företag behöva ta till mer kostnadseffektiva alternativ för att reducera kostnadsökningarna CSR-åtgärderna medför. Resultatet riskerar att bli ett realiserande av de negativa konsekvenser som framförts i kapitlet; såsom skapande av handelshinder, en mer koncentrerad marknad med färre aktörer och ökad marginalisering.

I sin nuvarande form kommer direktivet tvinga europeiska företag att redovisa om icke-finansiell information som är relevant i förhållande till deras verksamhetsutövning, men företag kommer inte tvingas att göra förändringar i sin praktik. Om europeiska företag inte gör några förändringar i sin verksamhetsutövning kommer troligtvis inte handeln med utvecklingsländer påverkas nämnvärt, då samma överväganden föreligger vid ledningens beslutsfattande som tidigare. Trots att det vid direktivets införande, som sagt, inte finns någon skyldighet för företag att förändra sin praktik finns det ändå en möjlighet att företag frivilligt väljer att gå utöver direktivets minimikrav, dels på grund av indirekt ökade press direktivet ställer på företag att göra sociala överväganden, dels utifrån ökade krav från samhällets intressenter. Följden kan bli att företags frivilliga CSR-implementering utöver direktivets minimikrav inte är ”frivillig”, eftersom beslutsfattande enligt vinstmaximen kan skapa en plikt för företagsledningen att gå utöver direktivets minimikrav då det är det beslut som skapar största möjliga vinst för aktieägarna.²¹⁹ Vinstmaximen skulle således kunna *tvinga* fram verksamhetsförändringar som kan innebära negativa konsekvenser för handeln med utvecklingsländer. I den situationen finns risken att en eller flera av ovan redovisade scenarier realiserar.

Oavsett om företag väljer att förändra sin praktik eller ej kommer alltid vinstmaximen, och således även kostnadsbesparingar, vara av yttersta vikt vid företagsledningens beslutsfattande. Som tidigare presenterats är anledningen till varför företag ofta väljer att placera sin verksamhet i utvecklingsländer lägre sociala- och miljömässiga kostnader. Om företag inte längre uppnår kostnadsfördelen vid implementering av ökade CSR-krav påkallar troligtvis vinstmaximen, på ett eller annat sätt, en förändring av handeln med utvecklingsländer. Direktivets potentiella direkta eller indirekta effekt på företag att förändra sin verksamhetsutövning, kan således resultera i en (ytterligare) marginalisering av utsatta leverantörer och underleverantörer till europeiska storföretag, till förmån för enklare och billigare rapporteringsprocedurer.

²¹⁹ Åtminstone för svenska aktiebolag med utgångspunkt i ABL 3:3, se kap. 3.

7 Direktivets inverkan på CSR-utvecklingen

7.1 Inledning

Som åskådliggjorts i uppsatsens fjärde kapitel om CSR:s framväxt, har CSR gått från att ha haft en obefintlig roll på EU:s agenda till att år 2001 få en bekräftad betydelse för den inre marknadens fortsatta utveckling. I och med EU:s antagande av direktivet har företags samhällsansvar ytterligare befästs då direktivet drar en tydlig skiljelinje mellan något som tidigare varit präglad av frivillighet till att plötsligt omfattas av EU:s lagstiftningskompetens.²²⁰

I sin nuvarande form tvingar direktivet inte företag att ta ett större socialt ansvar än att rapportera om sin icke-finansiella information enligt minimikravet följa eller förklara.²²¹ Direktivet kan dock vara första steget i en utveckling som ger företagens CSR-arbete större betydelse för samhällsutvecklingen då samhället – även fortsättningsvis – troligen kommer att kräva ett större socialt ansvarstagande. Direktivets mer konkreta och uppenbara utfall är att regleringen kommer skapa en minimistandard för europeiska storföretag att uppfylla, samt att de nya redovisningskraven kommer leda till kostnadsökningar. Åsikterna om hur stora de ökade kostnader för företagens CSR-redovisning vid direktivets införande kan bli går isär. EU anger i sin konsekvensanalys ett stort och osäkert kostnadsintervall, vilket har ifrågasatts av flertalet aktörer. Mot bakgrund av direktivets antagande uppstår också frågan vilken effekt skiftet från en frivillig till lagstiftad CSR-redovisning kommer medföra för den fortsatta utvecklingen av CSR inom EU?

7.2 CSR-arbetets ökade betydelse för samhällsutvecklingen

Det finns flera risker med att företags CSR-arbete får en ökad betydelse för samhällsutvecklingen. För det första uppstår en risk att företags CSR-arbete skjuter upp, eller till och med förtar möjligheten till mer effektiva åtgärder för att förbättra samhällets välfärd.²²² För det andra finns det en fara i att lägga ett ökat samhällsansvar på företag som i första hand handlar efter eget vinstintresse eftersom den största samhällsnyttan ofta uppnås då vinst offras.²²³ För det tredje hotas gränsen mellan den statliga och privata sfären att suddas ut, vilket gör att samhällsaktörernas roll och ansvar blir obestämt. Enligt Matten m.fl. måste företag då de övertar vissa statliga funktioner i

²²⁰ Sandberg, s. 1.

²²¹ COM(2013) 207, s. 2, 7.

²²² Karnani, The Wall Street Journal.

²²³ Karnani, The Wall Street Journal; Jfr Bexell, s. 135.

samma utsträckning också ta på sig ansvaret som samhället ställer på staten. Risken är att det skapas ett ansvarsglapp – ett ingenmansland – där varken staten eller privata aktörer tar på sig ansvaret för en specifik funktion eller företeelse, något som kan försvåra eller omöjliggöra för samhället att utkräva ansvar.²²⁴ Forskarna Newell & Frynas anser dessutom att företag är olämpliga som aktörer för att främja socialt hållbar utveckling då företag ofta har bristande personella resurser och tekniska kunskaper för att förstå komplexa sociala problem som kan bidra till hållbart företagande.²²⁵

Att direktivet ålägger europeiska företag ett större ansvar än tidigare att rapportera om företagets CSR-policys, resultat och effekt, skulle Newell & Frynas sannolikt anse verkningslöst med anledning av företags oförmåga att förstå komplexa sociala problem. Företags bristande analytiska förmåga har även uppmärksammats av kommissionens forskningsprojekt, Impact Measurement and Performance Analysis of CSR (IMPACT).²²⁶ IMPACT-studien behandlar bland annat frågan om hur pass kvalificerade bolagsledningar är på att utvärdera konsekvenser av sin CSR-implementering.²²⁷

I studien framkom att företagsledningar anser det viktigt att veta vilken effekt handling X och Y resulterar i, men att mäta och hitta sätt för att undvika effekterna var svårare.²²⁸ Enligt studien räcker inte obligatorisk CSR-rapportering för att få bättre effekter för samhället, det krävs att rapporteringen specifikt fokuserar på *effekterna* av CSR-arbetet.²²⁹ Att företagets modifierade roll som samhällsentreprenör i kombination med bristande analytisk förmåga skulle leda till en vidareutveckling av företagets samhällsansvar är därför inte troligt. I själva verket kanske företagets CSR-initiativ rent av försvåra situationen för människor, miljön och samhället i stort om fel slutsatser dras om åtgärdernas konsekvenser.

Utöver att CSR-arbetets ökade betydelse i samhället kan bromsa samhällsutvecklingen finns en risk att företags och organisationers CSR-arbete inte kompletterar nationell och internationell lagstiftning, utan snarare motarbetar deras strävan då CSR-initiativ kan störa nationell politik. Exempel på detta var när FN stöttade ett initiativ om att förbjuda barnarbete. FN:s aktion inriktade sig på högprofilerade industrier som hade affärer med den västerländska marknaden där det förekom relativt begränsat barnarbete. Resultatet blev att den nationella lagstiftningen reviderades till att endast omfatta den bransch FN hade inriktat sig på, som hade mindre barnarbete än andra branscher. Följden blev att de branscher som hade *betydligt* mer barnarbete hamnade i skymundan och i status quo.²³⁰ Det finns därmed en

²²⁴ Matten m.fl., s. 118; Se även Bexell, s. 136.

²²⁵ Newell & Frynas, s. 678; Se vidare Frynas, s. 591- 593.

²²⁶ IMPACT 20xx, s. 6. IMPACT är det första systematiska försöket att bedöma och mäta vilket bidrag EU:s CSR-mål bidragit till gällande sociala-, ekonomiska- och miljömässiga förhållanden.

²²⁷ IMPACT 20xx, s. 12.

²²⁸ IMPACT 20xx, s. 12.

²²⁹ IMPACT 20xx, s. 21.

²³⁰ Lund-Thomsen, s. 9.

risk att välmenande CSR-standarder som stötts av västerländska bolag, NGO:s eller andra organisationer kan snedvrída den nationella politikens prioriteringar i utvecklingsländer.²³¹

Om företags sociala ansvarstagande skulle få en ökad betydelse för samhällsutvecklingen finns det dessutom en risk att frågor som inte är en naturlig del av CSR ignoreras och inte tas upp på annat sätt. Exempelvis i de fall frågor faller inom CSR:s tillämpningsområde (t.ex. arbetsförhållanden) kan CSR vara ett välfungerade frivilligt alternativ till statlig reglering och tillsyn, men i frågor utan naturligt samband till CSR (t.ex. beskattning eller lobbying) kan CSR de facto hämma rättsutvecklingen.²³²

7.3 Minimikrav

En förklaring till CSR-utvecklingens framgång de senaste 15 åren och motivet till varför företag frivilligt valt att tillämpat CSR, är att implementeringen motverkat att lagstiftning skapas på området vilket möjliggjort företagets flexibilitet.²³³ Vid direktivets införande finns en risk att företag bedömer att det inte längre finns incitament för att själva driva CSR-utvecklingen framåt, utan nöjer sig med att endast uppnå direktivets rapporteringskrav och att inte gå utöver befintlig minimireglering.²³⁴ Den drivkraft som tidigare funnits för företag att vara proaktiva vad gäller CSR kan alltså slås ut och direktivet riskerar således att bli kontraproduktivt.

Forskning visar att CSR-initiativ fungerar för *vissa bolag*, inom *vissa områden* för att reglera *vissa frågor*, *stundtals*.²³⁵ Newell och Frynas anser därför att det inte finns en universell ”*one-size-fits-all*”-lösning. Att skapa en minimireglering som gäller alla företags- och branschens CSR-arbete som förväntas ge effektiva resultat är därför inte möjligt.²³⁶

7.4 Kostnadsökning

I december år 2011 publicerade organisationen Centre for Strategy & Evaluation Services (CSES) en rapport grundad på CSR-redovisningar från 71 bolag i åtta länder. Enligt rapporten uppgår kostnaden för icke-finansiell redovisning för stora bolag mellan 155 000 och 604 000 euro och för små och medelstora bolag mellan 8 000 och 25 000 euro per år.²³⁷ Till skillnad från CSES:s beräkning är kommissionens kostnadsuppskattning betydligt lägre. Enligt kommissionens analys är kostnaderna för en fullständig hållbarhetsredovisning mellan 30 000 och 600 000 euro per bolag och år.

²³¹ Lund-Thomsen, s. 9-10.

²³² Blowfield, s. 517.

²³³ Szabó & Sørensen, s. 7.

²³⁴ Sandberg, s. 9.

²³⁵ Newell & Frynas, s. 674.

²³⁶ Newell & Frynas, s. 674; Newell, s. 556.

²³⁷ Publicerad rapport av CSES, s. 4.

Direktivets minimikrav för redovisning av företags policys, risker och resultat uppgår däremot till mellan 600 och 4 300 euro per bolag och år.²³⁸ Både Svenskt Näringsliv och förbundet för tyska industrier (BDI)²³⁹ har anmärkt på kommissionens kostnadsuppskattning. Kommissionen har dels kritiserats för att uppskattningen på ca 5 000 euro per bolag och år är för låg, dels för att beräkningen inte inkluderar ökade kostnader såsom ändrade rapporteringssystem, revision och internkontroll för att inhämta data. BDI anser, i enighet med CSES-bedömning, att en kostnad på mellan 155 000 och 604 000 euro är mer rimlig.²⁴⁰ Svenskt Näringsliv gör ingen bedömning av vilken kostnad som är rimlig, men anser att direktivet kommer att medföra en uppenbar regelbörda som inte bidrar till förbättrade villkor för tillväxt, sysselsättning eller konkurrenskraft, utan snarare innebär regelkrångel och ökade kostnader för företagen.²⁴¹ I likhet med Svenskt Näringsliv, med tillägget att marknadsbaserade incitament och den frivilliga principen om CSR-redovisning visat sig effektiv, anser BDI att en ny EU-lagstiftning på CSR-området är onödig.²⁴²

7.5 Sammanfattande analys och diskussion

Upprättandet av CSR-lagstiftning och därigenom införandet av en minimireglering, kan leda till att *intressenter får en förändrad syn på CSR*. Företagens samhällsansvar riskerar att gå från att ha uppfattats som något företag gör för att de bryr sig om samhället och sina intressenter, till att tolkas som något företag tillämpar enbart för att de måste enligt lag. Om intressenter får en förändrad syn på motivet till varför företag tillämpar CSR riskerar företagens CSR-arbete inte att leda till de positiva effekter som dagens företag gagnas av; såsom förbättrad säljbarhet, rykte och ökad riskreducering. Om företag inte främjas av sina CSR-åtgärder kommer företagen inte heller gå längre i sin CSR-tillämpning än att följa uppställda minimikrav. För att företags CSR-åtgärder ska vara värdeskapande i en miljö där intressenter har en förändrad syn på CSR krävs det därför att företag går långt utöver befintlig minimireglering för att visa på sitt *uppriktiga* bidrag till samhällsutvecklingen. I de fall företag är villiga att ta ett betydligt större socialt ansvar än att enbart uppfylla direktivets minimikrav kan alltså CSR-utvecklingen gynnas av en minimireglering. Vad som talar emot en sådan utveckling är att företagsledningen ofta ser till det korta tidsperspektivet, vilket gör att de omedelbara kostnadsökningarna

²³⁸ SWD(2013) 128, s. 7.

²³⁹ BDI är en paraplyorganisation för den tyska industrin som företräder 37 olika branschorganisationer och representerar över 100 000 stora, medelstora och små företag med ca åtta miljoner anställda.

²⁴⁰ Norberg, Svenskt Näringsliv; BDI - Position Paper on Proposal by the European Commission for a Directive establishing a legal obligation for companies to disclose environmental, social and diversity information, s. 2-3.

²⁴¹ Norberg, Svenskt Näringsliv.

²⁴² BDI - Position Paper on Proposal by the European Commission for a Directive establishing a legal obligation for companies to disclose environmental, social and diversity information, s. 1.

ofta inte anses motiverade på grund av att ledningen inte vill vänta på den långsiktiga nyttan CSR-investeringar ofta innebär.

Det är inte enbart *intressenters* förändrade syn på CSR som kan bromsa CSR-utvecklingen, även *företagens* förändrade syn riskerar att hämma utvecklingen vid en lagstadgad redovisningsskyldighet av icke-finansiell information.

Direktivet är tänkt att fungera som en minimireglering för europeiska bolag, vars syfte är att jämna ut spelplanen och säkerställa att lika villkor gäller för alla företag på den inre marknaden. Genom regleringen säkerställer EU att medlemsstaterna tvingar sina inhemska företag att uppnå en viss miniminivå gällande redovisning av icke-finansiell information, något som ökar jämförbarheten mellan europeiska bolag. Som framkommit i kapitlet kan en konsekvens av CSR-lagstiftningen bli att företag inte längre anser sig ha incitament för att frivilligt gå utöver fastställd minimireglering, vilket riskerar att etablera beslutsprincipen om vinstmaximering ytterligare. Då fler rapporteringskrav medför ökade kostnader innebär det att företag också av kostnadsskäl, i enlighet med vinstmaximen, väljer att endast följa uppställda minimikrav. Resultatet av att befästa en relativt låg standard är att direktivet riskerar att inte leda till någon större förändring av företags sociala ansvar. För att en vidareutveckling av CSR ska vara möjlig under sådana förhållanden krävs följaktligen att nya incitament skapas.

Med hänsyn till att företag upprättat egna uppförandekoder och att både mellan och utomstatliga CSR-initiativ grundats, får effekten av frivilliga soft law verktyg anses varit resultatgivande för CSR-utvecklingen. Då direktivets minimikrav riskerar att hämma implementeringen av företags frivilliga soft law-instrument är en sådan utveckling inte trolig, och vidareutvecklingen blir då avhängig frågan huruvida hard law kan överta rollen som incitament för progression på CSR-området?

Att få europeiska företag att gå längre i sin CSR-tillämpning med hjälp av hard law är problematiskt då ytterligare reglering på EU-nivå riskerar att gå utöver EU:s lagstiftningskompetens. Som tidigare fastställts inskränker direktivet inte på subsidiaritetsprincipen på grund av den flexibilitet som genomsyrar direktivet och vars effekt inte hade varit möjlig att uppnå enbart genom nationell lagstiftning. Vid en tänkbar vidare reglering av direktivet finns en risk att medlemsstater fråntas möjligheten att justera sin nationella reglering efter de erfarenheter som fungerar bäst för respektive lands företag, något som annars hade kunnat vara en naturlig konsekvens för stater vars företag redan arbetat med CSR. Vid ytterligare reglering finns alltså en risk att EU går utöver vad som är nödvändigt för att få företag att implementera CSR, då vissa stater redan företar reglering utifrån de förutsättningar de anser bäst gynna sina företag och samhället. Att tvinga länder göra avkall på sin nationella lagstiftningsförmåga och att centralreglera europeiska företag bör belysas. Detta då det uppstår en risk att företags inflytande på samhällsutvecklingen inte förbättras, utan att det snarare byggs upp en byråkrati som gör det svårare för företag att

individuellt anpassa *vad* som bör rapporteras om och *hur* deras verksamhet ska bedrivas för att resultera i största möjliga samhällsnytta i respektive land. Resonemanget är i linje med Newell och Frynas forskning, om att det är omöjligt att skapa en *effektiv* minimistandard som kan tillämpas som en universell lösning för alla företags och branschers CSR-arbete. Det är därför högst tvivelaktigt att incitament på EU-nivå i form av en vidare tillämpning av hard law skulle kunna föra CSR-utvecklingen framåt.

Förutom den legala begränsning som existerar vid tillämpningen av hard law som instrument för CSR-utvecklingen, innebär implementeringen av hard law även andra nackdelar i jämförelse med soft law. Vid en potentiell reformering av tillvägagångssättet för att få företag att ta ett större socialt ansvar (från soft- till hard law), finns en risk att de fördelar som är förknippade med soft law-instrument fortsättningsvis inte kommer kunna gynna progressionen inom CSR. Med hänsyn till hard- och soft laws skilda natur, då hard law är skapat inom den demokratiska processen och soft law utom, kommer tillämpningen av hard law försvåra mellanstatliga överenskommelser och detaljreglering eftersom normerna är mindre flexibla och justerbara.

Sammantaget kommer direktivets ikraftträdande otvivelaktigt innebära en inverkan på den fortsatta CSR-utvecklingen, men frågan är *hur*? Vid direktivets inträde finns det två möjliga utslag: Antingen kommer EU inte införa ytterligare reglering, eller så är direktivet första steget i en ny rättsutveckling på EU-nivå.

Om EU fortsättningsvis väljer att inte lagstifta utöver den flexibla reglering direktivet i dagsläget utgör, kommer den vidare regleringen och implementeringen av företags sociala ansvar lämnas åt medlemsstaterna och företagen att besluta om. Med undantag för direktivets införda minimikrav kommer samma förutsättningar som tidigare ligga till grund för CSR-utvecklingen inom EU, vilket gör att medlemsstaternas och företagens framtida beslutsfattande inte påverkas nämnvärt av direktivets ikraftträdande. I det fall direktivet däremot är ett första steg i en vidare reglering på EU-nivå för företags sociala ansvar kan en osäkerhet uppstå över vad effekten av rättsutvecklingen kommer att bli. Direktivet kan vara en första signal till företagen att den frivillighet som tidigare präglat området håller på att förändras, vilket gör att kraven på företagen – både legalt och etiskt – fortsättningsvis kan ställas högre. Det kan i sin tur leda till att företag tar en mer proaktiv ställning; kanske för att undvika en vidare legal reglering eller för att, då dagen med mer långtgående lagstiftningsåtgärder kommer, ligga i framkant med sin CSR-tillämpning för att minska de potentiella risker en lagändring medför. Å andra sidan kan utvecklingen leda till det motsatta, det vill säga att företagens frivilliga CSR-initiativ uteblir till följd av ökad oförutsägbarhet för den framtida CSR-utvecklingen inom EU. Som tidigare nämnts kan denna utveckling tvinga fram ytterligare hard law-reglering för att CSR-utvecklingen inte ska fastna i status quo.

8 Sammanfattande synpunkter

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka vilken verkan direktivet om redovisningen av icke-finansiell information kan få på aktiebolagets vinstsyfte enligt ABL 3:3, handeln med utvecklingsländer och den fortsatta utvecklingen av företags samhällsansvar. Trots att uppsatsens undersökningsområde aktualiserar fler aspekter än enbart den juridiska, har intentionen med varje analysdel varit att utgå från de juridiska inslagen.

Förutom en antydning från lagstiftarens sida om att företag bör ta ett socialt ansvar finns det, som tidigare fastställts, ingen lagstiftning i svensk rätt som ålägger företag att göra sociala överväganden eller hänsynstaganden. Det står således företagen fritt att i enlighet med vinstsyftet fatta beslut som grundar sig på vad som är affärsmässigt motiverat, med undantag för lagstadgade sidorestriktioner.

Enligt vad som framkom i avsnitt 4.3.2 om direktivets innehåll har större företag inom EU, som faller inom direktivets tillämpningsområde, en skyldighet att rapportera om väsentlig icke-finansiell information: på vilka områden de har CSR-policys, hur de i så fall tillämpas och åtgärdernas framtida verkan. EU ställer således inga tvingande krav på företag att fatta beslut som är förenliga med samhällsnyttan på bekostnad av företagets verksamhet och vinstsyfte. Trots direktivets införlivande står det därför fortfarande företagsledningen fritt att tillämpa, eller att inte tillämpa CSR-åtgärder. Med kapitel tre i beaktande om CSR i relation till svensk rätt, får direktivet beskaffenheten att utgöra en sidorestriktion som begränsar företagsledningens handlingsutrymme i ytterst liten mån. Detta då direktivet är av så pass flexibelt natur att det inte påverkar företagsverksamhetens rättsliga syfte. Att direktivet, i kombination med den tredje fasen av aktiebolagsrättens utveckling, skulle innebära ett frångående av vinstsyftet som det exklusiva beslutskriteriet är inte troligt, och vid direktivets ikraftträdande kommer det därför inte krävas en lagändring av vinstsyftet enligt ABL 3:3.

Vad gäller effekten av Norges CSR-lagstiftning är utfallet fortfarande okänt. Om Sjøfjell har rätt i sin bedömning kommer regleringen endast innebära en marginell påverkan på företags sociala ansvar. Detta då tidigare norsk miljölagstiftning om redovisning av icke-finansiell information visat sig ineffektiv på grund av avsaknaden av tvång samt sociala och politiska incitament. I Danmark och Sverige har de inhemska rapporterna visat att kunskapsnivån bland de företag som tidigare inte CSR-rapporterat ökat, samt att det skett en ökning av antalet CSR-rapporter. Det som präglar den danska och svenska CSR-utvecklingen är att företag förbättrat sin rapporteringsprocedur snarare än sin praktik. Enligt vad som framkom i den danska studien har danska företag svårt att analysera och beskriva de resultat deras CSR-åtgärder leder till. Liknande bekymmer har framkommit i Sverige då företag har svårt att välja ut rapporteringsområden som är

relevanta i förhållande till deras verksamhetsutövning. Resultatet av detta har lett till CSR-rapporter med bristande kvalitet som troligtvis inneburit en begränsad vidareutveckling av CSR. Mot bakgrund av de effekter nationell CSR-reglering inneburit kan direktivets potentiella effekter diskuteras.

Om de danska och svenska observationerna är applicerbara på resterande europeiska bolag kommer de företag som redan idag rapporterar om CSR inte påverkas nämnvärt av direktivet. Mot bakgrund av att det idag är högst 40 procent av de företag som omfattas av direktivets tillämpningsområde som CSR-rapporterar kommer direktivet onekligen innebära en kvantitetsökning av företags CSR-rapporter. Vad gäller redovisningarnas kvalitet är troligtvis utfallet ett annat. Med hänsyn till att företag beaktar den ekonomiska responsiviteten snarare än moraliska överväganden i sitt beslutsfattande kommer direktivets uppfyllelse, likt effekterna i Danmark och Sverige, troligtvis innebära en förändring av företagens rapporteringsprocedur snarare än deras praktik.

Förklaringen till varför direktivet riskerar att inte få någon vidare effekt än vad Danmarks, Sveriges och potentiellt Norges reglering inneburit, är att de nationella reglerna och direktivet har en sak gemensamt: avsaknaden av tvång och straff. Att europeiska företag ges möjligheten att bestämma *om* och *hur* de vill tillämpa CSR innebär att företag inte är *tvingade* att beakta direktivet som en sidorestriktion till vinstsyftet, vilket det de facto är. Effekten därav blir att företag, vars ledning ofta drivs av homo oeconomicus, kommer ge företräde åt vinstsyftet i förhållande till sidorestriktionen då det ofta kan vara affärsmässigt motiverat att inte gå utöver direktivets minimikrav. Denna tankegång är i linje med Själfjells uppfattning om att bristen på tvång, sociala och politiska incitament inte leder CSR-utvecklingen framåt.

Företags allmänna arbete med CSR och vidare – *direktivets externa verkningar* – riskerar att utmynna i flertalet negativa konsekvenser för handeln med utvecklingsländer; såsom skapande av handelshinder, ökad marginalisering och en mer koncentrerad marknad med färre aktörer. Måhända är detta inte rent juridiska aspekter, men det är ändå överväganden kommissionen torde tagit i beaktande vid upprättandet av direktivets konsekvensanalys.

Direktivets inverkan på handeln med utvecklingsländer är förmodligen till stor del beroende av kostnadsfrågan för företag att rapportera om sina CSR-åtgärder. Som tidigare konstaterats kommer direktivet troligtvis leda till en kvantitetsökning av CSR-rapporter, vilket betyder att företag (åtminstone) kommer rapportera om sina CSR-åtgärder i större utsträckning än tidigare. Den avgörande frågan för direktivets inverkan på handeln med utvecklingsländer är vilken genomslagskraft direktivet kommer få på europeiska företags fortsatta praktik?

Om europeiska företag väljer att gå utöver direktivets minimikrav och inte enbart redovisa om relevant icke-finansiella information utan även förändra

sin praktik, kommer företagen sannolikt behöva ta större hänsyn till alternativ i sin verksamhetsutövning som är mer kostnadseffektiva för att reducera de ökade kostnaderna rapporteringen medför. Resultatet i en sådan situation riskerar att bli ett realiserande av en eller flera av de negativa konsekvenser som diskuterats i kapitel sex, om direktivets inverkan på handeln med utvecklingsländer.

Med hänsyn till tidigare fördiskussion i kapitel fem om direktivets möjliga effekt på företags CSR-redovisning inom EU, är det sannolikt att europeiska företag inte kommer göra stora förändringar i sin praktik utan snarare i sin rapporteringsprocedur. Trots att företagen inte kommer att göra några markanta ändringar i sin verksamhetsutövning till fördel för mer CSR-vänliga alternativ, kommer antagligen ändå företagens val av samarbetspartners att påverkas. Detta då ökade krav på redovisning om företags icke-finansiella information gör att kostnaderna stiger, vilket aktualiserar nya överväganden för företagsledningen att ta hänsyn till vid sitt beslutsfattande. Genom att omvärdera valet av samarbetspartners kan företagen reducera de ökade kostnaderna då övervakning- och rapportering av CSR-krav underlättas.

Sammantaget kan alltså konstateras att direktivets inverkan på handeln med utvecklingsländer i sin nuvarande form är tämligen begränsad, så till vida europeiska företag väljer att inte gå utöver direktivets uppställda rapporteringskrav och förändrar sin praktik. Om direktivet får till effekt att omvandla företagsklimatet så att majoriteten av antalet storföretag inom EU tillämpar och rapporterar om CSR, kan en plikt enligt vinstmaximen skapas för företagsledningar att öka sina sociala överväganden vid beslutsfattandet. Vid en sådan utveckling kommer ledningen behöva förändra sin praktik efter vilka samarbetsalternativ som är mest kostnadseffektiva. Handeln med utvecklingsländer kommer då sannolikt påverkas till större grad eftersom europeiska företag ofta har handel med affärsaktörer från utvecklingsländer på grund av lägre sociala- och miljömässiga kostnader.

Som framkommit i kapitel sju om direktivets inverkan på CSR-utvecklingen, kan direktivet leda till två möjliga scenarier: Antingen kommer EU inte att införa ytterligare lagstiftning och den fortsatta CSR-utvecklingen lämnas då åt medlemsstaterna och företagen att avgöra, eller så är direktivet startskottet på en vidare legal rättsutveckling.

Om direktivet är början på en ny rättsutveckling för CSR kan effekten bli att företag väljer att ta en mer proaktiv ställning till CSR-åtgärder; antingen för att försöka motverka en vidare legal utveckling för att behålla flexibiliteten, eller för att ligga i framkant med sin CSR-strategi för att minska potentiella risker en framtida lagändring kan medföra. Direktivets osäkra utveckling kan också leda till det motsatta, det vill säga att företags CSR-initiativ utöver direktivets minimikrav uteblir på grund av rättsutvecklingens oförutsägbarhet. Oförutsägbarheten försvårar företagsledningens beslutsfattande och i en sådan situation är det inte troligt att ledningen anser det instrumentellt motiverat att prioritera sitt sociala ansvar framför

vinstsyftet. Som tidigare nämnts kan denna utveckling tvinga fram ytterligare hard law-reglering för att utvecklingen av företags sociala ansvar inte ska avstanna.

Vid en vidare tillämpning av hard law finns, förutom möjligheten att ytterligare lagstiftning inte uppnår subsidiaritetsprincipen, risken att det byggs upp en byråkrati som gör det svårare för företag att individuellt anpassa vad som bör rapporteras om och hur deras verksamhet ska bedrivas för att åtgärderna ska leda till största möjliga samhällsnytta. Ytterligare EU-reglering riskerar också att begränsa möjligheten för medlemsstaterna att besluta hur de vill reglera företagens samhällsansvar utifrån de erfarenheter som fungerat bäst för respektive lands företag, vilket kan bromsa utvecklingen av företags sociala ansvar.

I det fall EU väljer att inte införa ytterligare lagstiftning kommer CSR-utvecklingen troligtvis inte påverkas nämnvärt av direktivet då samma förutsättningar som tidigare, med undantag för direktivets minimireglering, föreligger vid medlemsstaternas och företagets beslutsfattande. Det kommer således även fortsättningsvis vara upp till medlemsstaterna att bestämma hur de vill reglera företagets sociala ansvar, och upp till företagen att agera därefter. Om europeiska företag uppfattar att det vid direktivets inträde inte längre finns incitament för att frivilligt gå utöver fastställd minimireglering uppstår risken att en låg standard för företags sociala ansvar befästs. Om EU väljer att inte införa ytterligare lagstiftningsinitiativ blir det upp till medlemsstaterna att instifta strängare krav (*så vitt de anser det viktigt*) för att påtvinga företag ett större socialt ansvarstagande om företagets egna initiativ uteblir.

Att direktivet, såväl som de nationella regleringarna mer eller mindre, bygger på principen följa eller förklara visar på att utvecklingen av företags samhällsansvar förutsätter en kombination av företags frivilliga soft law initiativ och hard law. Om direktivets blandade karaktär är en lyckad kombination för utvecklingen återstår att se. Mot bakgrund av Sjäffjells argumentation kommer effekterna inte vara resultatgivande då direktivet präglas av för stor frivillighet i avsaknad av politiska och sociala incitament samt tvångsmedel.

Att Sjäffjells tankar om en normativ perspektivförändring i lag skulle vara tillvägagångssättet för att lyckas med ett större socialt ansvarstagande av företag får anses högst tvivelaktigt. En lagförändring av styrelsens roll och syfte skulle innebära en konfrontation med aktiebolagets syfte vid dess uppkomst. Utifrån ABL 3:3 är aktiebolagets syfte att skapa och fördela vinst mellan aktieägarna. Företagsledningen är enligt bestämmelsen skyldig att se till den ekonomiska responsiviteten vid sitt beslutsfattande för att skapa värde åt aktieägarna. Att förändra företagsledningens beslutsfattandeprocess genom att upprätta en lagstadgad skyldighet för företagsledningen att göra sociala hänsynstaganden skulle leda till en förändring av aktiebolagets karaktäristika. Detta då ledningen inte längre skulle fatta beslut baserat på den ekonomiska responsiviteten utan snarare utifrån moraliska

överväganden, något som kanske rent av innebär en omvandling av kapitalassociationen ”aktiebolag” till en annan typ av associationsform.

Trots att direktivet är präglad av stor flexibilitet och endast innebär en begränsad påverkan på företagets praktik skulle direktivets *indirekta påverkan* kunna leda till en perspektivförändring av CSR, och således till en vidareutveckling av företags sociala ansvar. Med indirekta påverkan menas den effekt direktivets och samhällets ökade påtryckningar kan få på företags frivilliga CSR-tillämpning att gå utöver direktivets minimikrav. Sjäffjells argumentation om nödvändigheten av en normativ perspektivförändring som tar sin utgångspunkt i en lagändring kan i förhållande till direktivets indirekta påverkan, snarare innebära ett oproportionerligt ingripande på marknadsutvecklingens ”osynliga hand”. Den normativa perspektivförändringen som sker genom en omdefinition av aktiebolagets och styrelsens roll och syfte, riskerar närmast leda till en ökad oförutsägbarhet och förvirring hos företagsledningen vid deras beslutsfattande, i stället för ett förtydligande av deras samhällsansvar gentemot verksamhetens intressenter.

Den perspektivförändring av CSR som kan uppstå som en indirekt effekt vid direktivets inträde skulle möjligtvis, till skillnad från Sjäffjells synsätt, kunna utgöra ett tillräckligt medel för att ge det sociala ansvarstagandet högre prioritet vid ledningens beslutsfattande. Det som talar emot en sådan utveckling är att direktivets inverkan på företagets redovisning och tillämpning av CSR, likt den danska, norska, och svenska utvecklingen, kommer präglas av att företagets beslutsfattande sker i enlighet med *vinstsyftet*. Så länge vinstmaximen inte föreskriver det ekonomiskt motiverat för företag att prioritera samhällsnyttan före andra överväganden kommer en förändring inte att ske. Det är först när företags CSR-redovisning går från att ha varit ett kommunikationsverktyg till att bli en del av kärnan inom företags interna beslutsfattande, och därigenom en del av bolagsstyrningen, som företags samhällsansvar kommer att få ökad genomslagskraft för europeiska företag. I sin nuvarande form ställer direktivet troligtvis inte detta krav på europeiska företag vid införlivande år 2017, men i takt med ständiga samhällsförändringar finns en möjlighet att företag frivilligt, eller genom vidare reglering på nationell eller EU-nivå kommer att nå dit.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Sverige

Propositioner

Prop. 1975:103 Regeringens proposition med förslag till ny aktiebolagslag, m.m.

Prop. 2004/05:85 Ny aktiebolagslag

Danmark

2008/1 LSF 5 Forslag til lov om ændring af årsregnskabsloven (Redegørelse for samfundsansvar i større virksomheder)

Norge

Prop. 48 L(2012–2013) Forslag till lovvedtak om endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover (rapportering om samfunnsansvar mv.)

EU-rättsliga källor

KOM(2001) 366 Grönbok: Främjande av en europeisk ram för företagens sociala ansvar. [Cit: KOM(2001) 366]

KOM(2011) 206 Meddelande från Kommissionen till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och Sociala kommittén och Regionkommittén – Inre marknadsakten: Tolv åtgärder för att stimulera tillväxten och stärka förtroendet för inre marknaden. [Cit: KOM(2011) 206]

KOM(2011) 681 Meddelande från Kommissionen till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och Sociala Kommittén och Regionkommittén: En förnyad EU-strategi 2011-14 för företagens sociala ansvar. [Cit: KOM(2011) 681]

COM(2013) 207 Förslag till Europaparlamentets och Rådets direktiv om ändring av rådets direktiv 78/660/EEG och 83/349/EEG om redovisning av stora företags och koncerners icke-finansiella information och mångfaldspolitik. [Cit: COM(2013) 207]

SWD(2013) 128 Arbetsdokument från Kommissionens avdelningar, sammanfattning av konsekvensbedömningen, följedokument till COM(2013) 207. [Cit: SWD(2013) 128]

Rådets fjärde direktiv av den 25 juli 1978 om årsbokslut i vissa typer av bolag (78/660/EEG)

Rådets sjunde direktiv av den 13 juni 1983 om sammanställd redovisning (83/349/EEG).

Litteratur

Böcker

Arvidsson, Niklas, *Aktieägaravtal: särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*, Thomson Reuters Professional, Diss. Lund: Lunds universitet, 2010, Stockholm, 2010. [Cit: Arvidsson]

Bergström, Clas & Samuelsson, Per, *Aktiebolagets grundproblem*, 4., [uppdaterade och rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012. [Cit: Bergström & Samuelsson]

Bexell, Magdalena, *Exploring responsibility: public and private in human rights protection*, Department of Political Science, Lund University, Diss. Lund: Lunds universitet, Lund, 2005. [Cit: Bergström & Samuelsson]

Borglund, Tommy, De Geer, Hans & Hallvarsson, Mats, *Värdeskapande CSR: hur företag tar socialt ansvar*, 1. uppl., Norstedts akademiska förlag, Stockholm, 2008. [Cit: Borglund m.fl.]

Freeman, R. Edward, *Strategic management: a stakeholder approach*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010[1984]. [Cit: Freeman]

Friedman, Milton, *Kapitalism och frihet: en konstruktiv analys av den moderna kapitalismen*, Aldus, Stockholm, 1972. [Cit: Friedman (1972)]

Grafström, Maria, Göthberg, Pauline & Windell, Karolina, *CSR: företagsansvar i förändring*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2008. [Cit: Grafström m.fl.]

Grankvist, Per, *CSR i praktiken: hur företag jobbar med hållbarhet för att tjäna pengar*, Ny, rev. uppl., Liber, Malmö, 2012. [Cit: Grankvist]

Kleineman, Jan, ”Rättsdogmatisk metod”, i Korling, Fredrik & Zamboni Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund, 2013, s. 21-45. [Cit: Kleineman]

Mares, Radu, *The Dynamics of Corporate Social Responsibilities*, Raoul Wallenberg Institute Human Rights Library, Volume 33, 2008.

[Cit: Mares]

Nasrullah, Nakib Muhammad & Rahim, Mia Mahmudur, *CSR in Private Enterprises in Developing Countries [Elektronisk resurs]: Evidences from the Ready-Made Garments Industry in Bangladesh*, 2014.

[Cit: Nasrullah & Rahim]

Nerep, Erik & Samuelsson, Per, *Aktiebolagslag (2005:551) 3 kap. 3 §*, Lexino 2013-12-01. [Cit: Nerep & Samuelsson]

Ohlson, Göran, *Vikten av vinst: en studie om syftets betydelse i bolagsstyrning*, Iustus, Diss. Lund: Lunds universitet, 2012, Uppsala, 2012. [Cit: Ohlson]

Rodhe, Knut & Skog, Rolf, *Rodhes aktiebolagsrätt*, 24., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014. [Cit: Rodhe & Skog]

Samuelsson, Per, "Corporate Decision-making and Regard for 'The Other'", ur Lindsoug, Patrik (red.), *Essays in honour of Michael Bogdan*, Juristförlaget, Lund, 2013, s. 495-506. [Cit: Samuelsson (2013)]

Samuelsson, Per, "En esså om vinst som värde", ur Lindell-Frantz, Eva, Moberg, Krister, Nyström, Birgitta & Olsson, Katarina, *Festskrift till Boel Flodgren*, Juristförlaget i Lund, Lund, 2011, s. 361-376.

[Cit: Samuelsson (2011)]

Samuelsson, Per, "Konkurrerande modeller för bolagsstyrning", i Nyström Birgitta, Westregård, Annamaria & Vogel, Hans-Heinrich (red.), *Liber amicorum Reinhold Fahlbeck*, Juristförlaget, Lund, 2005, s. 459-485.

[Cit: Samuelsson (2005)]

Sjåfjell, Beate, *Towards a sustainable European company law: a normative analysis of the objectives of EU law, with the Takeover Directive as a test case*, Wolters Kluwer, Alphen Aan Den Rijn, 2009. [Cit: Sjåfjell (2009)]

Sjåfjell, Beate & Anker-Sørensen, Linn, "Directors' Duties and Corporate Social Responsibility (CSR)", ur Birkmose, Hanne S., Neville, Mette & Ensig Sørensen, Karsten (red.), *Boards of directors in European companies: reshaping and harmonising their organisation and duties*, Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2013. [Cit: Sjåfjell & Anker-Sørensen]

Stattin, Daniel, *Företagsstyrning: styrinstrument och ansvarspåföljder i ett aktiebolagsrättsligt perspektiv*, Uppsala universitet, Uppsala, 2005.

[Cit: Stattin]

Stattin, Daniel, *Företagsstyrning – En studie av aktiebolagsrättens regler om ägar- och koncernstyrning*, Uppsala universitet, Uppsala, 2008.
[Cit: Stattin (2008)]

United Nations High Commissioner for Human Rights, *The corporate responsibility to respect human rights: an interpretive guide*, United Nations, New York, 2012.
[Cit: The corporate responsibility to respect human rights: an interpretive guide]

Periodiskt tryck

Blowfield, Michael, "Corporate Social Responsibility: reinventing the meaning of development?", *International Affairs*, Vol. 81, No. 3, 2005, s. 515-524. [Cit: Blowfield]

Boyle, Alan, "Some Reflections on the Relationship of Treaties and Soft Law", *International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 48, No. 4, 2009, s. 901-913. [Cit: Boyle]

Buhmann, Karin, "The Danish CSR Reporting Requirement as Reflexive Law: Employing CSR as a Modality to Promote Public Policy Objectives through Law", *European Business Law Review*, Vol. 24, No. 2, 2013, s. 187-216. [Cit: Buhmann]

Frynas, Jędrzej George, "The False Developmental Promise of Corporate Social Responsibility: Evidence from Multinational Oil Companies", *International Affairs*, Vol. 81, No. 3, 2005, s. 581-598. [Cit: Frynas]

Gugler, Philippe & Shi, Y.J. Jaclynn, "Corporate Social Responsibility for Developing Country Multinational Corporations: Lost War in Pertaining Global Competitiveness?", *Journal of Business Ethics*, Vol. 87, No. 1, 2009, s. 3-24. [Cit: Gugler & Shi]

Jenkins, Rhys, "Globalization, Corporate Social Responsibility and Poverty", *International Affairs*, Vol. 81, No. 3, 2005, s. 525-540.
[Cit: Jenkins]

Kaptein, Muel, "Business Codes of Multinational Firms: What Do They Say?", *Journal of Business Ethics*, Vol. 50, No.1, 2004, s. 13-31.
[Cit: Kaptein]

Laufer, William, "Social Accountability and Corporate Greenwashing", *Journal of Business Ethics*, Vol. 43, No. 3, 2003, s. 253-261. [Cit: Laufer]

Lund-Thomsen, Peter, *Assessing the Effects of Corporate Social Responsibility Standards in Global Value Chains: Reflections on the "Dark Side" of Impact Assessment*, Frederiksberg: Copenhagen Business School, Working paper, No. 2, 2013. [Cit: Lund-Thomsen]

Lund-Thomsen, Peter, "The Global Sourcing and Codes of Conduct Debate: Five Myths and Five Recommendations", *Development and Change*, Vol. 39, No. 6, 2008, s. 1005-1018. [Cit: Lund-Thomsen (2008)]

Matten, Dirk, Crane, Andrew & Chapple, Wendy, "Behind the Mask: Reveiling the True Face of Corporate Citizenship", *Journal of Business Ethics*, Vol. 45, No. 1-2, 2003, s. 109-120. [Cit: Matten m.fl.]

Newell, Peter, "Citizenship, Accountability and Community: the limits of the CSR agenda", *International Affairs*, Vol. 81, No. 3, 2005, s. 541-557. [Cit: Newell]

Newell, Peter & Frynas, Jędrzej George, "Beyond CSR? Business, Poverty and Social Justice: an introduction", *Third World Quarterly*, Vol. 28, No. 4, 2007, s. 669-681. [Cit: Newell & Frynas]

Sjåfjell, Beate, "Internalizing Externalities in E.U. Law: Why Neither Corporate Governance nor Corporate Social Responsibility Provides the Answers", *George Washington International Law Review*, Vol. 40, No. 4, 2009, s. 977-1024.

[Cit: Sjåfjell (2009) Internalizing Externalities in E.U. Law]

Sjåfjell, Beate, "Regulating Companies as If the World Matters - Reflections from the Ongoing Sustainable Companies Project", *Wake Forest Law Review*, 2012. [Cit: Sjåfjell (2012)]

Sjåfjell, Beate, "Sustainable Companies: Possibilities and Barriers in Norwegian Company Law", *Nordic & European Company Law*, Working Paper No. 10-42, August 16, 2013. [Cit: Sjåfjell (2013)]

Sjåfjell, Beate, "Why Law Matters: Corporate Social Irresponsibility and the Futility of Voluntary Climate Change Mitigation", *European Company Law*, Vol. 8, No. 2/3, 2011, s. 56-64. [Cit: Sjåfjell (2011)]

Szabó, Dániel Gergely & Sørensen, Karsten Engsig, "Integrating Corporate Social Responsibility in Corporate Governance Codes in the EU", *European Business Law Review*, Vol. 24, No. 6, 2013, s. 781-828.

[Cit: Szabó & Sørensen]

Peczenik, Alexander, "Juridikens allmänna läror", *SvJT*, 2005, s. 249-272. [Cit: Peczenik]

Preuss, Lutz, "Codes of Conduct in Organisational Context: From Cascade to Lattice-Work of Codes", *Journal of Business Ethics*, Vol. 94, No. 4, 2010, s. 471-487. [Cit: Preuss]

Van Der Sluijs, Jessika, "Soft law reglering av försäkringsrätten", *Juridisk Tidsskrift*, Nr. 2, 2010/11, s. 296-326. [Cit: Van Der Sluijs]

Vytopil, Louise, "Contractual Control and Labour-Related CSR Norms in the Supply Chain: Dutch Best-Practices", *Utrecht Law Review*, Vol. 8, No. 1, 2012, s. 155-169. [Cit: Vytopil]

Östberg, Johan, "Direktinvesteringar – tolkning & innebörd", *Penning & valutapolitik*, Nr. 4, 1994, s. 23-28. [Cit: Östberg]

Artiklar

Alestig, Peter, "Vi vill inte se mer lagstiftning", *Svenska Dagbladet*, 2013-10-22. Hittas på: http://www.svd.se/naringsliv/nyheter/varlden/vi-vill-inte-se-mer-lagstiftning_8644774.svd (senast besökt: 2014-11-12). [Cit: Alestig, SvD]

"EU vill tvinga storbolag till större fokus på hållbarhet", *SvD Näringsliv*, 2014-10-22. Hittas på: http://www.svd.se/naringsliv/nyheter/varlden/eu-vill-tvinga-storbolag-till-storre-fokus-pa-hallbarhet_8644068.svd (senast besökt: 2014-11-20). [Cit: SvD Näringsliv]

Friedman, Milton, "The Social Responsibility of Business is to Increase Its Profits", *New York Times Magazine*, 1970-09-13. Hittas på: <http://www.umich.edu/~thecore/doc/Friedman.pdf> (senast besökt: 2014-11-10). [Cit: Friedman, New York Times Magazine]

Karnani, Aneel, "The Case Against Corporate Social Responsibility." *The Wall Street Journal*. Dow Jones & Company, 2010-08-23. Hittas på: <http://online.wsj.com/articles/SB10001424052748703338004575230112664504890> (senast besökt: 2014-11-12). [Cit: Karnani, The Wall Street Journal]

Norberg, Clas, "Obligatorisk CSR-rapport blir en börda", *Svenskt Näringsliv*, 2014-01-23. Hittas på: http://www.svensktnaringsliv.se/fragor/csr/obligatorisk-csr-rapport-blir-en-borda_579082.html (senast besökt: 2014-11-12). [Cit: Norberg, Svenskt Näringsliv]

Utting, Peter, "Promoting Development through Corporate Social Responsibility - Does It Work?" *United Nations Research Institute for Social Development*. UNRISD, 2003. Hittas på: <http://www.unrisd.org/UNRISD/website/newsview.nsf/0/b163470112831808c1256da90041ecc5?OpenDocument&Click=> (senast besökt: 2014-11-12). [Cit: Utting, UNRISD]

Övrigt

Rapporter

Borglund, Tommy, Frostenson, Magnus & Windell, Karolina, *Effekterna av hållbarhetsredovisning: en studie av konsekvenserna av de nya riktlinjerna om hållbarhetsinformation i statligt ägda företag*, Stockholm:

Regeringskansliet, 2010. Hittas på: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/15/23/50/588f17ea.pdf>
[Cit: Borglund m.fl. (2010)]

Centre for Strategy and Evaluation Services, *Disclosure of Non-Financial Information by Companies*, Final Report, 2011. Hittas på: http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/non-financial-reporting/com_2013_207-study_en.pdf [Cit: Publicerad rapport av CSES]

Danish Business Authority, *Corporate Social Responsibility and Reporting in Denmark: Impact of the third year subject to the legal requirements for reporting on CSR in the Danish Financial Statements Act*, Published by Danish Business Authority, 2013. Hittas på: http://samfundsansvar.dk/file/358879/csr_rapport_2013_eng.pdf
[Cit: Danish Business Authority]

Danwatch, *The Impact of the Danish Law on CSR Reporting*, report prepared for the European Coalition for Corporate Justice, Copenhagen 2011. Hittas på: <http://www.corporatejustice.org/IMG/pdf/danwatch-study-danish-law-on-csr-reporting-november-2011> [Cit: Danwatch]

IMPACT 20xx, *IMPACT Project Executive Summary - Headline findings, insights & recommendations for policy makers, business & stakeholders*, 2014. Hittas på: <http://csr-impact.eu/documents/documents-detail.html?documentid=32> [Cit: IMPACT 20xx]

Opijnen, Marjon van & Oldenziel, Joris, *Responsible Supply Chain Management, Potential success factors and challenges for addressing prevailing human rights and other CSR issues in supply chains of EU-based companies*, 2010. Hittas på: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/files/business-human-rights/final_rscm_report-11-04-12_en.pdf
[Cit: Opijnen & Oldenziel]

Sandberg, Adam, "EU-lagstiftning om Corporate Social Responsibility – hur påverkas välbefindandet i fattiga länder?", *Frivärld*, 2014-04-8. Hittas på: <http://www.frivarld.se/rapporter/ny-rapport-eu-lagstiftning-om-corporate-social-responsibility/> [Cit: Sandberg]

UNCTAD, "Corporate Social Responsibility and TNCs from Developing Transition Economies", *World Investment Report*, 2006, s. 232-246. Hittas på: http://unctad.org/en/Docs/wir2006_en.pdf
[Cit: UNCTAD, World Investment Report]

UNIDO, "Corporate Social Responsibility: Implications for Small and Medium Enterprises in Developing Countries", 2002. Hittas på: <http://www.unido.org/fileadmin/import/userfiles/puffk/corporatesocialresponsibility.pdf> [Cit: UNIDO]

Pressmeddelanden

Uttalande av EU-kommissionen, ”Disclosure of non-financial information by certain large companies: European Parliament and Council reach agreement on Commission proposal to improve transparency”, pressmeddelande, 2014-02-26. Hittas på: http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-14-29_en.htm

[Cit: EU-kommissionens uttalande/14/29]

Uttalande av EU-kommissionen, ”Disclosure of non-financial information: Europe’s largest companies to be more transparent on social & environmental issues”, pressmeddelande, 2014-09-29. Hittas på: http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-14-291_en.pdf

[Cit: EU-kommissionens uttalande/14/291]

Annat

Corporate social responsibility: national public policies in the European Union, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2011. Hittas på:

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=331&langId=en&furtherPubs=yes> (senast besökt: 2014-11-11). [Cit: Corporate social responsibility: national public policies in the European Union]

Europeiska kommissionens hemsida. Hittas på: http://ec.europa.eu/index_sv.htm (senast besökt: 2014-11-10).

[Cit: Europeiska kommissionens hemsida]

Federation of German Industries (BDI), *Position Paper on Proposal by the European Commission for a Directive establishing a legal obligation for companies to disclose environmental, social and diversity information*, dokumentnr. D 0592, 2013. Hittas på:

[http://www.bdi.eu/BDI_english/download_content/BDI-Stellungnahme_zu_nichtfinanziellen_Berichtspflichten_\(2013-09-18\)_EN.pdf](http://www.bdi.eu/BDI_english/download_content/BDI-Stellungnahme_zu_nichtfinanziellen_Berichtspflichten_(2013-09-18)_EN.pdf)

[Cit: BDI - Position Paper on Proposal by the European Commission for a Directive establishing a legal obligation for companies to disclose environmental, social and diversity information]

Hultmann, Cecilie. "Denmark Introduces Mandatory CSR Reporting for Large Companies", *United Nations Global Impact*. Hittas på:

https://www.unglobalcompact.org/newsandevents/news_archives/2008_12_17.html (senast besökt: 2014-11-11). [Cit: Hultmann]

Kaufmann, Malte & Marieta, Olaru, *The Impact of Corporate Social Responsibility on Business Performance – Can It Be Measured, and if so, How?*, 2012. Hittas på: http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2012-03-biec/The_Impact_of_Corporate_Social_Responsibility_on_Business_Performance_-_Malte_Kaufmann.pdf (senast besökt: 2014-11-12).
[Cit: Kaufmann & Olaru]

OECD:s hemsida ”About the OECD”. Hittas på: <http://www.oecd.org/about/> (senast besökt: 2014-11-11).
[Cit: “About the OECD, OECD:s hemsida”]

OECD:s riktlinjer för multinationella företag – en handbok, UD 06.2002, Utrikesdepartementet, utgiven 2006-08-29. Hittas på: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/06/84/99/a89a1f94.pdf> (senast besökt: 2014-12-06).
[Cit: OECD:s riktlinjer för multinationella företag – en handbok]

Regeringens hemsida ”Företagens ansvar för mänskliga rättigheter”. Hittas på: <http://www.regeringen.se/sb/d/16705/a/205163> (senast besökt: 2014-11-11).
[Cit: ”Företagens ansvar för mänskliga rättigheter”, regeringens hemsida]

Regeringskansliets hemsida ”CSR-riktlinjer”. Hittas på: <http://www.regeringen.se/sb/d/17198> (senast besökt: 2014-11-12).
[Cit: Regeringskansliets hemsida, under ”CSR-riktlinjer”]

Regeringskansliets hemsida ”OECD:s riktlinjer för multinationella företag”. Hittas på: <http://www.regeringen.se/sb/d/5467/a/14556> (senast besökt 2014-11-11).
[Cit: ”OECD:s riktlinjer för multinationella företag”, regeringskansliets hemsida]

Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande 2014, 2013. Hittas på: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/24/64/13/da9df124.pdf>
[Cit: Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande 2014]

United Nations Global Compact, hemsida, senast uppdaterad 2014-10-07. Hittas på: <https://www.unglobalcompact.org/index.html> (senast besökt: 2014-11-11). [Cit: UN Global Compact hemsida]

Rättsfallsförteckning

Amerikanska rättsfall

Dodge v. Ford Motor Co. 204 Mich. 459, 170 N.W. 668, 3 A.L.R. 413
(1919).